

Załącznik do uchwały nr VI/37/2004
Rady Gminy Stoszowice
z dnia 04 sierpnia 2004r.
w sprawie uchwalenia
Strategii Rozwoju Gminy Stoszowice

STRATEGIA ROZWOJU GMINY STOSZOWICE

Sporządzili: Patrik Wild
 Marek Janikowski
 Aleksandra Grzech

Spis treści

Wstęp.....	5
------------	---

Część I

Aktualna sytuacja społeczno-gospodarcza na obszarze objętym wdrażaniem strategii

1. Położenie, powierzchnia, ludność.....	6
1.1. Położenie.....	6
1.2. Powierzchnia i ludność	8
2. Środowisko przyrodnicze.....	8
2.1. Rzeki.....	8
2.2. Gleby.....	9
2.3. Warunki klimatyczne.....	10
2.4. Flora i fauna.....	10
2.4.1. Flora.....	10
2.4.2. Fauna.....	11
3. Krajobraz kulturowy.....	11
3.1. Srebrna Góra.....	12
3.1.1. Twierdza Srebrnogórska – Pomnik Historii.....	12
3.1.2. Stare miasto	12
3.1.3. Kolej zębata – zabytki techniki.....	13
3.2. Pozostałe miejscowości.....	13
3.2.1. Grodziszczce.....	13
3.2.2. Rudnica	13
3.2.3. Stoszowice	14
3.2.4. Budzów i Przedborowa	14
3.3. Zabudowa sakralna	14
3.4. Zabudowa obronna	14
3.5. Zabudowa techniczna i inżynierska	14
4. Zagospodarowanie przestrzenne.....	14
4.1. Układ osadniczy	14
4.2. Infrastruktura techniczna.....	15
4.2.1. Wodociągi i kanalizacja.....	15
4.2.2. Składowanie odpadów.....	16
4.2.3. Gazownictwo	16
4.2.4. Energia elektryczna.....	17
4.2.5. Telekomunikacja, nowoczesne technologie informacyjne, dostęp do Internetu.....	17
4.3. Sieć drogową i szlaki turystyczne.....	17
4.3.1. Drogi.....	17
4.3.2. Szlaki turystyczne.....	18
4.3.3. Ścieżki rowerowe.....	18
4.4. Infrastruktura społeczna – dostęp do usług publicznych.....	18
4.4.1. Placówki i urzędy administracji.....	18
4.4.2. Placówki oświaty i wychowania oraz szkolnictwo.....	18

4.4.3. Placówki medyczne.....	19
4.4.4. Placówki kultury i rekreacji.....	19
4.4.5. Komunikacja zbiorowa.....	19
4.5. Własność nieruchomości.....	19
5. Gospodarka.....	20
5.1. Wskaźniki zatrudnienia.....	20
5.2. Przychodowość.....	21
5.3. Rolnictwo.....	23
5.3.1. Grunty i użytkowanie.....	23
5.3.2. Uwarunkowania związane z akcesją Polski do Unii Europejskiej.....	26
5.4. Turystyka.....	26
5.4.1. Gastronomia	26
5.4.2. Profile turystów.....	26
5.5. Usługi	27
5.6. Produkcja.....	27
5.7. Bezrobocie.....	27
6. Zasoby ludzkie.....	27
6.1. Poziom wykształcenia.....	28
6.2. Struktura wiekowa	28
6.3. Ruch naturalny ludności	28
6.4. Mieszkalnictwo.....	29
6.5. Standard życia	30
7. Analiza SWOT.....	30

Część II

Strategiczne kierunki rozwoju gminy Stoszowice

1. 'Misja' gminy Stoszowice.....	35
2. Główne priorytety strategiczne.....	35
3. Problematyka ochrony środowiska.....	35
3.1. Ochrona powietrza.....	36
3.2. Ochrona wód.....	36
3.2.1. Zagrożenia powodziowe.....	36
3.3. Ochrona gruntów.....	37
3.4. Ochrona złóż.....	37
4. Ochrona dziedzictwa kulturowego.....	37
5. Aktywność gospodarcza.....	38
5.1. Rolnictwo.....	38
5.2. Leśnictwo.....	38
5.3. Przedsiębiorczość.....	38
5.4. Kultura.....	39
5.5. Turystyka i wypoczynek.....	39
5.6. Handel detaliczny.....	40
5.7. Gastronomia.....	40
5.8. Administracja.....	41
6. Komunikacja.....	41
7. Infrastruktura techniczna.....	41
8. Polityka demograficzna.....	42

8.1. Strategiczne kierunki rozwoju dla poszczególnych miejscowości.....	42
8.1.1. Różana.....	42
8.1.2. Grodziszczce.....	43
8.1.3. Przedborowa.....	43
8.1.4. Rudnica.....	43
8.1.5. Lutomierz.....	44
8.1.6. Jemna.....	44
8.1.7. Stoszowice.....	44
8.1.8. Budzów.....	44
8.1.9. Żdanów.....	45
8.1.10. Mikołajów.....	45
8.1.11. Srebrna	
Góra.....	45
8.1.12. Teren Gminy.....	46
9. Przykładowe grupy turystów odwiedzających gminę Stoszowice.....	46
9.1. Interesy, zjazdy, konferencje – ludzie biznesu.....	46
9.2. Turyści bussinesowi z rodzaju team building.....	47
9.3. Zielone szkoły – dzieci i młodzież.....	47
9.4. Turyści sentymentalni – obywatele Niemiec.....	48
9.5. Przyjazdy urlopowe i weekendowe - mieszkańcy Wrocławia.....	48
9.6. Turyści korzystający z agroturystyki.....	49
9.7. Posiadacze „drugich domów”.....	49
9.8. Turyści uprawiający turystykę pieszą.....	50
9.9. Turyści uprawiający turystykę rowerową.....	50
9.10. Osoby niepełnosprawne.....	50
9.11. Poszukiwacze skarbów.....	51
10. Skutki rozwoju turystyki.....	52
11. Założenia wdrażania strategii rozwoju gminy Stoszowice.....	53
11.1. Wstęp.....	53
11.2. Organizacja wdrażania strategii rozwoju.....	53
11.3. Ocena postępów realizacji strategii.....	54
Spis rysunków.....	55
Spis wykresów.....	55
Spis tabel.....	55
Źródła.....	56

Wstęp

Głównym celem *Strategii...* jest, poprzez rozpoznanie aktualnej sytuacji gminy, istniejących uwarunkowań oraz problemów związanych z jej rozwojem, sformułowanie kierunków rozwoju gminy Stoszowice. Wyraża się to przede wszystkim wskazaniem terenów rozwojowych dla nowych przedsięwzięć: handlowo-usługowych, turystycznych, obsługi firm, mieszkaniowych, infrastruktury społecznej oraz zmierzających do poprawy wyposażenia ich w wysokosprawne systemy uzbrojenia technicznego.

Strategię... sporządzono tak, by zapewnić samorządowi lokalnemu posiadanie aktualnego narzędzia zarządzania rozwojem gminy, w skojarzeniu z przyjętymi kierunkami Strategii Dolnego Śląska, Strategią Rozwoju Gospodarczego Powiatu Ząbkowickiego oraz kierunkami rozwoju wspieranymi przez Unię Europejską.

Strategia... powinna stworzyć podstawy do koordynacji Lokalnych Planów Rozwoju.

Strategię... sporządzono również z myślą o wykorzystaniu jej jako podstawy przedstawienia mieszkańcom koncepcji rozwoju gminy – szczególnie część analityczna. Część analityczna winna również posłużyć władzom samorządowym dla promocji rozwoju gminy, sporządzania programów gospodarczych i inwestycyjnych oraz opracowywania ofert ukierunkowanych na potencjalnych inwestorów.

CZĘŚĆ I

AKTUALNA SYTUACJA SPOŁECZNO-GOSPODARCZA NA OBSZARZE OBJĘTYM WDRAŻANIEM STRATEGII

1. Położenie, powierzchnia, ludność

1.1. Położenie

Gmina Stoszowice leży na granicy Sudetów i Przedgórze Sudeckiego. Warunki klimatyczne, urozmaicony krajobraz, walory lecznicze i dobre zagospodarowanie turystyczne z gęstą siecią znakowanych szlaków pieszych, rowerowych i ścieżek dydaktycznych, a także historyczne i kulturowe walory tej ziemi sprawiają, że Sudety, a także Przedgórze Sudeckie są bardzo atrakcyjnym regionem turystycznym Polski. Liczne zabytkowe miasta i zespoły urbanistyczne, stare osadnictwo wiejskie, piękne parki i ogrody, tysiące zabytkowych obiektów architektonicznych, wśród nich: kościoły, zamki, pałace, fortyfikacje i twierdze, podziemne fabryki zbrojeniowe z okresu II wojny światowej- czynią ten region skarbnicą pamiątek historycznych.

Rysunek 1. Powiat ząbkowicki

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice

Przeprowadzona w roku 1998 reforma administracji spowodowała, że gmina Stoszowice, w nowym podziale, znalazła się w powołanym województwie dolnośląskim. Województwo dolnośląskie to ziemia wielu krajobrazów. Od bogato urzeźbionych Sudetów i malowniczego przedgórze na południu, gdzie właśnie położona jest gmina Stoszowice, przez centralne niziny doliny Odry, do pokrytych lasami wzgórz na północy. Województwo usiane zamkami i klasztorami, pełne osobliwości przyrody i kultury materialnej jest niezwykle atrakcyjne nawet

dla wybrednego turysty. Jednocześnie jest to region charakteryzujący się dobrymi warunkami dla rolnictwa i posiadający kilkusetletnie tradycje przemysłowe. Sieć osiedleńcza i transportowa są dobrze rozwinięte.

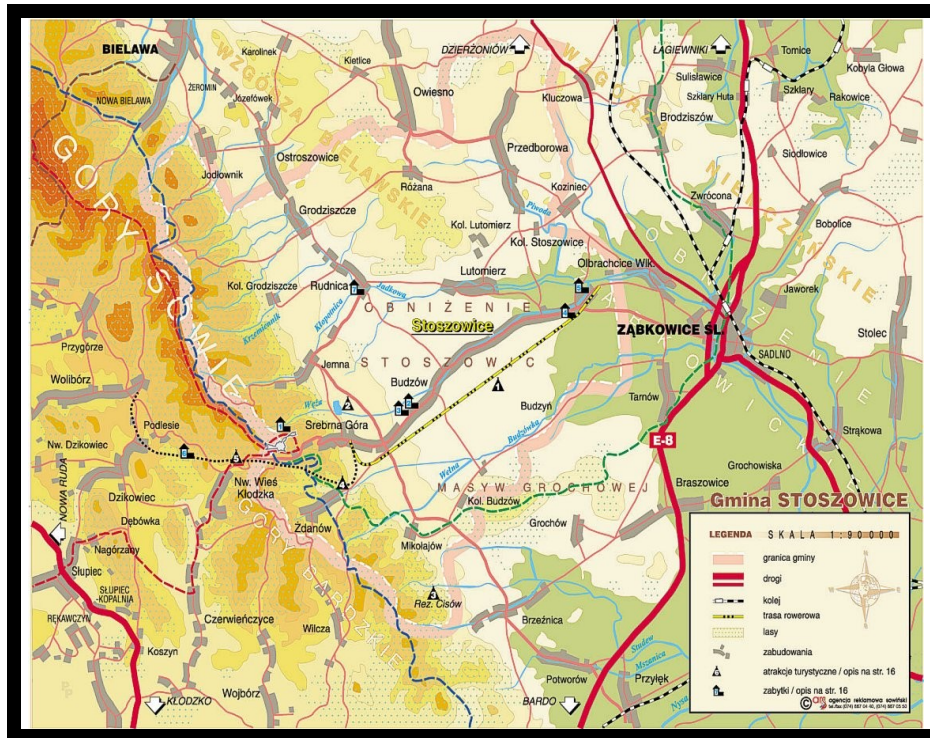
Powiat Ząbkowicki, w którym leży gmina Stoszowice, położony między Górami Bardzkimi, Sowimi i Złotymi, a wzgórzami Niemczańsko - Strzebińskimi, przecinany przez Nysę Kłodzką jest niewątpliwie jednym z najpiękniej położonych powiatów w województwie dolnośląskim. Dogodne położenie czyni z powiatu ząbkowickiego ważny element w systemie europejskich powiązań odległości od Brna i Krakowa wynoszą około 250 km, od Pragi i Drezna około 280 km, Berlina około 350 km. Do Warszawy, Szczecina, Wiednia i Bratysławy jest niewiele ponad 400 km. Region geograficznie - historycznie położony na terenie Przedgórze Sudeckiego ma bardzo bogatą historię. Głównymi miejscowościami tego terenu były od najdawniejszych czasów miasta Ziębice - siedziba Książąt Ziębickich i Ząbkowice Śląskie, które administracyjnie i gospodarczo oddziaływały na okoliczne wsie. Z uwagi na sprzyjający klimat, urodzajne gleby i położenie przy ważnych szlakach handlowych tereny te były zamieszkałe od wczesnego średniowiecza przez ludność słowiańską. Świadczy o tym zapis polskich nazwisk rycerzy, oraz miejscowości w Księdze Henrykowskiej. We wspomnianej księdze niemiecki mnich Piotr z Klasztoru Cystersów w Henrykowie, zapisał pierwsze zdanie w języku polskim. Obecne granice powiatu odpowiadają granicom Piastowskiego Księstwa Ziębickiego.

Gmina Stoszowice leży kilka kilometrów od trasy nr 8 Wrocław – Kudowa Zdrój – Praga. Ząbkowice Śląskie stanowią ważny w skali kraju węzeł komunikacyjny zarówno drogowy jak i kolejowy. Przez Stoszowice przebiega również stara droga Podsudecka Złotoryja – Jawor – Świdnica – Dzierżonów – Ząbkowice – Paczków

Po drugiej stronie grzbietu Sudetów przebiegają dwie stare drogi - droga Sudecka i Śródsudecka. Gmina Stoszowice leży dokładnie pomiędzy drogą Przedsudecką a Śródsudecką i Sudecką, stąd też jest dobrze skomunikowana z całym województwem, choć jakość dróg pozostawia wiele do życzenia.

Gmina Stoszowice położona jest na styku trzech powiatów: dzierżoniowskiego, kłodzkiego i ząbkowickiego. Leży na zachód od Ząbkowic Śląskich i na południe od Dzierżoniowa i bezpośrednio graniczy: od północy z gminami Dzierżonów, Piława Górna, od wschodu z gminą Ząbkowice Śląskie, od zachodu z gminą Nowa Ruda, od południa z gminami Kłodzko i Bardo

Przez teren gminy przechodzi droga wojewódzka, droga nr 385 z Grodkowa do przejścia granicznego w Tłumaczowie przez Stoszowice, Budzów, Srebrną Górę, Gminę przecina ponadto kilka dróg powiatowych.

Rysunek 2. Położenie gminy Stoszowice
 Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice

W gminie oraz w jej najbliższym sąsiedztwie leżą miejscowości niezwykle atrakcyjnie turystycznie i wypoczynkowo jak chociażby Srebrna Góra, Bardo, Kłodzko czy Świdnica odległa zaledwie o około 40 km. W najbliższej okolicy znajdują się takie perełki jak Henryków i Niemcza. Okolice Stoszowic, jak cały Dolny Śląsk, mają bogatą przeszłość i w związku z tym pełno na tym terenie kontrastów. Starówka Świdnicy pamięta zamorskich kupców, fortuny sukienników, kunszt średniowiecznych piwowarów czy inżynierskie umiejętności budowniczych kościołów Pokoju. Kameralna, lekka architektura miast zdrojowych leżących wewnątrz Kotliny Kłodzkiej, wespół z romantycznymi parkami jest wspomnieniem elitarniej mody na bywanie „u wód”. Pałacowe rezydencje pogórzy i przedgórza dowodzą niegdysiejszego bogactwa tego regionu. Twierdza w Kłodzku czy uznana za pomnik Historii forteca w Srebrnej Górze są świadectwem pruskiego militarystyki oraz świadkami wojennych zmaganiań.

Strategia województwa wyodrębnia trzy zasadnicze pasma, dość wyraźnie różniące się między sobą ukształtowaniem terenu, środowiskiem przyrodniczym, zagospodarowaniem przestrzennym, dostępnością komunikacyjną i warunkami sprzyjającymi aktywności gospodarczej. Są to pasmo północne, które obejmuje tereny na prawym brzegu Odry, pasmo centralne leżące pomiędzy Sudetami i Odrą oraz pasmo południowe – gdzie położone są Stoszowice – rozciągające się na obszarze Sudetów. Przy czym interesujące w ocenie strategii województwa pasmo południowe, a więc również Stoszowice, posiada jako największy atut atrakcyjność krajobrazową i klimatyczną oraz położenie na granicy z Czechami. **Szansą gospodarczą jest tu zaś rozwinięcie nowoczesnego kompleksu usług turystycznych i rekreacji w połączeniu z przemysłanymi działaniami na rzecz ochrony oraz rewitalizacji środowiska przyrodniczego.**

Duże obszary gminy Stoszowice wchodzi w skład wielkoobszarowego systemu obszarów chronionych, które tylko w byłym województwie wałbrzyskim zajmują około 33% powierzchni i obejmują całe pasmo Sudetów. W skład systemu wchodzi: Park Narodowy Gór Stołowych, cztery parki krajobrazowe: Książański Park Krajobrazowy, Śnieżnicki Park Krajobrazowy, Park Krajobrazowy Gór Sowich (znajdujący się częściowo na terenie gminy Stoszowice) i Ślęzański Park Krajobrazowy. Ponadto system obejmuje kilkanaście rezerwatów przyrody w tym jeden, Cisowa Góra, położony na terenie gminy.

1.2. Powierzchnia i ludność

Powierzchnia gminy Stoszowice wynosi 10 982 ha i na koniec 2003 roku zamieszkiwało ją 5 721 mieszkańców. W skład gminy wchodzi jednaście sołectw.

2. Środowisko przyrodnicze

2.1. Rzeki

Przez teren gminy przepływa kilka potoków, z których wyróżniają się:

- **Budzówka** – lewy dopływ Nysy Kłodzkiej. W części źródłiskowej składa się z kilku bezimiennych potoków, mających źródła na wysokości ok. 520-540 m pod Przełęczą Srebrną i po obu stronach Stróży. Początkowo płyną one przez lasy, głównie świerkowe i świerkowo-bukowe, potem w Kotlinie Zdanowa łączą się poniżej wsi. Poniżej Zdanowa Budzówka wpływa do obniżenia Stoszowic i przez rozległe, prawie płaskie pola przepływa przez Stoszowice, Ząbkowice Śląskie i Kamieniec Ząbkowicki, aż do ujścia w Byczeniu, na wysokości 240 m. Budzówka ma około 29 km długości. Z terenu Gór Bardzkich przyjmuje, jako prawy dopływ, Wełnę.

- **JADKOWA** – prawy dopływ Węży w zlewni rzeki Budzówki. Odwadnia północno-wschodnie zbocza południowej części Gór Sowich. Źródła znajdują się na wysokości około 720 m w płytkiej dolince pod Czarnymi Kątami. W gminie przepływa przez miejscowości Grodziszcze, Rudnice, Lutomierz, Stoszowice. Spływa w Olbrachcicach Wielkich na wysokości około 250 m. Potok ma około 19,0 km długości. Jadcowa posiada liczne dopływy, z których prawe odwadniają Góry Sowie. W kilku wsiach gminy wody Jadcowej zasilają stawy rybne. Jest rzeką kapryśną, we wsiach gminy stwarzającą często zagrożenie powodziowe. Na jej nurcie znajdują się zabudowania 3 młynów.

- **CHŁOPINA** – potok wypływa w południowym krańcu Gór Sowich, w głębokiej dolinie wcinającej się w Chochół Wielki z Lisanką od północy, a Chochół Mały, Warowną Górę i Kłośną od południa. Źródła są na wysokości około 590 m, poniżej Twierdzy w Srebrnej Górze. U podnóża Gór Sowich w Srebrnej górze znajduje się zasilany jej wodami niewielki zalew rekreacyjny o powierzchni 2,6 ha, zbudowany w latach 70-tych. Jest tu duże kąpielisko i pole namiotowe. W Budzowie łączy się z potokiem spływającym przez Srebrną Górę i biegnie dalej przez Stoszowice, tam kończy bieg jako dopływ Jadcowej.

Oprócz tego przez teren gminy przepływają: Wełna, Kłopotnica, Szalona.

2.2. Gleby

Na terenie gminy występują trzy typy gleb:

- **gleby górskie** - brunatne kwaśne o składzie mechanicznym glin lekkich i średnich pylastych oraz pyłów ilastych. Gleby zróżnicowane pod względem szkieletu i głębokości występowania skały macierzystej. Przydatność tego rodzaju gleb dla rolnictwa jest uzależniona od wielu czynników towarzyszących: żyzność, głębokość, wilgotność oraz wysokość nad poziomem morza. W większości przypadków niewielka przydatność tych gleb dla upraw polowych i duża podatność na erozję sprawia, że najwłaściwsze jest przeznaczenie ich pod użytki zielone bądź zalesienie.

- **gleby wyżynne i nizinne** - najlepsze na terenie gminy, to gleby bielcowe i brunatne i miejscami czarne ziemie wykształcone z glin pylastych, lessów ilastych, pyłów ilastych, miejscami z iłów. Są to korzystnie położone gleby, o dobrze wykształconej warstwie próchnicznej i ogólnie prawidłowych stosunkach powietrzno-wodnych, tylko miejscami nadmiernie uwilgotnione. Gleby kompleksu pszennego dobrego, miejscami zbożowo-pastewnego mocnego (II-IIIb), przydatne dla uprawy: pszenicy, buraków cukrowych, cykorii, maku, słonecznika oleistego i lnu oleistego. Są również odpowiednie do intensyfikacji rolnictwa, sadownictwa i warzywnictwa. Gleby brunatne właściwe i wylugowane o składzie mechanicznym piasków naglinowych oraz glin i pyłów napiaskowych, kompleksu żytniego dobrego i słabego, a miejscami pszennych wadliwych (IVa-V). Są przydatne dla uprawy: żyta, owsa, ziemniaków, wyki kosmatej, seradeli, przelotu pospolitego i koniczyn.

- **gleby dolinne** - są to gleby żyzne, o dobrze wykształconej warstwie próchnicznej, miejscami nadmiernie uwilgotnione. Gleby kompleksu pszennego dobrego i zbożowo-pastewnego mocnego (IIIb-IVa), przydatne dla uprawy: pszenicy, jęczmienia, żyta, owsa, ziemniaków, roślin pastewnych, kukurydzy na zieloną masę, rzepy, wyki kosmatej, komonicy rożkowej. To również dobre i średnie użytki zielone.

2.3. Warunki klimatyczne

Według regionalizacji klimatycznej Schmucka, na terenie gminy Stoszowice można wyróżnić dwa regiony klimatyczne:

- **region klimatyczny przedgórski** obejmujący tereny położone do wysokości 350-400m n.p.m.. Charakteryzują się one małym zróżnicowaniem warunków klimatycznych. Są to tereny najcieplejsze na terenie opracowania, o średniej rocznej temperaturze 7,5°-8,0°C, średnim okresie trwania zimy 50-70 dni. Opad roczny wynosi średnio 600-700mm, a okres wegetacyjny trwa 210-220 dni, przy średniej temperaturze 14°C. Śnieg zalega około 60-80 dni, a dni przymrozkowych jest od 100 do 120.
- **region klimatyczny wałbrzyski** obejmujący zarówno Góry Sowie jak i Bardzkie i charakteryzujący się średnią roczną temperaturą w granicach 4,5°-6,6°C (w zależności od wysokości), liczbą dni przymrozkowych średnio 200 i roczną sumą opadów 700-1000mm.

W skali makro przebieg NW-SE pasm Gór Sowich i Bardzkich powoduje charakterystyczne nawietrzanie, to jest, wymuszenie kierunku wiatru północnego i zachodniego, zgodnego z przebiegiem pasm górskich.

2.4. Flora i fauna

2.4.1. Flora

Roślinność gminy dzieli się na: typowo rolniczą, zespoły roślin i gatunki charakterystyczne dla pogórzy (do ok. 400 m. n.p.m.) oraz typowe dla regla dolnego (400-1000 m. n.p.m.).

Poza agrokomplesami największe znaczenie posiadają zespoły leśne. Ich skład uzależniony jest wyraźnie od pięter wysokościowych. Jeszcze na początku średniowiecza podnóże górskie (regiel dolny) porastała puszcza bukowo-jaworowa z domieszką jodły. Obecnie dominują sztuczne świerczyny (*Piceetum*). W wyższych, grzbietowych partiach są one czasami naturalne, ciemne i o ubogim choć zmiennym składzie flory towarzyszącej, przeważnie borówki czarnej (*Vaccinium myrtillus*) i śmiałka pogiętego (*Deschampsia flexuosa*).

Na bardziej stromych stokach występuje kwaśna buczyna z ubogą liczbą gatunków towarzyszących w dolnym piętrze lasu. Znacznie częstsza, choć tworząca małe na ogół skupienia, jest żyzna buczyna sudecka o bogatym podszyciu i runie, co wynika z dużej zasobności gleb. Sporadycznie zachowały się lasy dębowo-grabowe z urozmaiconym runem.

Wzdłuż potoków rozwinęły się, przetrwały w dużych ciągach, azonalne drzewostany typowe dla siedlisk łągowych. Przede wszystkim jest to podgórski łąg jesionowy, Dominuje tu jesion wyniosły, ale częsty jest także klon zwyczajny, olsza i wiąz górski, czyli brzość.

Na podnóżu górskim zachował się w niższych miejscach także łąg wierzbowo-topolowy z nieznaczną na ogół domieszką olszy.

Osobliwością Grzbietu Zachodniego Gór Bardzkich są liczne stanowiska **cisa** (*Taxus baccata*), który został objęty ochroną w dwóch, odrębnie opisanych rezerwach „Cisy” i „Cisowa Góra”.

Warto też zwrócić uwagę na szczególnie wartościowe **parki dworskie**, w których rośnie wiele okazałych drzew gatunków rodzimych i egzotycznych.

Kompleksy parkowe zachowały się w miejscowościach Budzów, Rudnica Grodziszcze, Przedborowa, Stoszowice.

2.4.2. Fauna

Z większych zwierząt mają tu swoje siedliska: jeleń, sarna i dzik. Na początku XX w. właściciel pn-wsch. części Gór Sowich, hr. Sandretzky, sprowadził ze Słowacji stadko barana górskiego z Korsyki, potocznie zwanego muflonem (*Ovis musimon*). Występują też liczne gatunki chronione takie jak np. salamandra plamista.

Z zestawienie inwentaryzacji zwierzyny wg stanu na 15 marca 2004 roku wynika, że tym rejonie występuje: 25 jeleni, 245 saren, 63 dziki, 73 muflony. Oprócz tego 150 ptaków różnych gatunków takich jak kuropatwy, grzywacze, czaple, dzikie kaczki, bażanty oraz 107 zwierząt takich jak zające, lisy, borsuki, kuny, jenoty.

3. Krajobraz kulturowy

Gmina Stoszowice jest bardzo ciekawa pod względem zabytkowej architektury oraz przyrodniczym. Najciekawsze elementy krajobrazu kulturowego można spotkać w miejscowościach: Srebrna Góra, Grodziszcze, Rudnica, Stoszowice, Budzów i Przedborowa. Poniższy wykaz obejmuje obiekty zabytkowe gminy warte obejrzenia:

Lp.	Obiekt	Miejsco wość	Wiek	Nr rejestru, data wpisania
1	Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca, Kaplica grobowa Langerów w zespole kościoła	Budzów	Pocz. XVIII, 1829 1915	717, 1.09.1960
2	Pałac	Budzów	Pocz. XVII, 1829, 1983-89	1832, 8.10.1966
3	Park	Budzów		855/Wł, 18.09.1981
4	Kościół fil. p.w. MB Częstochowskiej,	Grodziszcze	1497, 1775	1838, 8.10.1966
5	Dwór, obecnie ruina	Grodziszcze	XVII, 2 poł. XIX	
6	Park	Grodziszcze		854/Wł, 18.09.1981
7	Kościół paraf. P.w. Sw. Jadwigi,	Przedborowa	XIV, XVI, 1691, 1773	1856, 11.10.1966
8	Pałac, obecnie szkoła nr 100,	Przedborowa	Poł. XIX, pocz. XX	1409/Wł, 15.08.1994
9	Park	Przedborowa		853/Wł, 18.09.1981
10	Kościół paraf. p.w. św. Michała Archanioła	Rudnica	K. XVIII, XIX/XX	725, 3.09.1960
11	Pałac, obecnie ruina	Rudnica	Ok. 1620-89, 1718, 2 poł. XIX	726, 5.09.1960
12	Park	Rudnica		845/Wł, 18.09.1981
13	Kościół paraf. p.w. św. Piotra i Pawła,	Srebrna Góra	1729-31, ok. 1810	1866, 11.10.1966
14	Kościół ewangelicki	Srebrna Góra	4 ćw. XVI, 2 ćw. XVII, k. XVII, 1816	1865, 11.10.1966
15	Koszary	Srebrna Góra	3 ćw. XVIII, poł. XIX	
16	Kopalnia srebra sztolnia nr 2	Srebrna Góra	XVI	537/Arch/71, 15.02.1971
17	Kościół paraf. p.w. św. Barbary,	Stoszowice	XV, 1763-81	1869, 11.10.1966
18	Pałac nr 50	Stoszowice		732/Wł, 18.07.1979
19	Park	Stoszowice		749/Wł, 8.11.1980
20	Zamek	Stoszowice	Ok. 1600, k. XVIII, XIX/XX	728, 5.09.1960

Tabela 1. Zabytki gminy Stoszowice

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice

3.1. Srebrna Góra

3.1.1. Twierdza Srebrnogórska – Pomnik Historii

Najlepiej rozwinięta pod względem turystyki jest Srebrna Góra. Rokrocznie odwiedzają ją rzesze turystów, których przyciąga największa twierdza górska w Europie. Granica zespołu zabytkowego obejmuje obszar warowni o powierzchni 106 ha, usytuowanej na wzniesieniach otaczających Przełęcz Srebrną w paśmie Gór Sowich i Bardzkich, złożonej z różnego rodzaju dzieł obronnych, murowanych i ziemnych, z drogami fortecznymi, a w szczególności:

- Trzon Twierdzy z Donżonem i wieńcem detaszowanych bastionów na Warownej Górze;
- Fort Wysoka Skała;
- Fort Rogowy I;
- Schron Bramy Polnej;
- Fort Chochół Mały;
- Luneta na Chochole Małym;
- Bateria Tarasowa na Chochole Średnim;
- Reduta Skrzydłowa na Chochole Wielkim;
- Bateria Kazamatowa na Chochole Wielkim;
- Fort Ostróg.

Prace budowlane zaczęły się w 1765 r. i trwały do 1777 r. Okres ten dzieli się na trzy etapy:

I 1765-1768 – wzniesiono centralne elementy forteczne: Donżon, kazamaty galerii przeciwstokowej i bastiony pomocnicze.

II 1768-1771- zbudowano wspomagające Donżon forty: Rogowy, Wysoka Skała, Ostróg oraz ich esplanady.

III 1770-1777 – wykonano umocnienie Chochółów, a w latach 1772-1776 koszary. W 1777 r. oficjalnie zakończono budowę twierdzy. Zatrudniono ok. 4000 robotników, a łączny koszt budowy obliczony w XX wieku przekraczał 1.573.000 talarów. W całej twierdzy znajdowało się łącznie 299 kazamat i 52 izby strzeleckie. Na wypadek wojny jej załogę miało stanowić 3756 żołnierzy, a w razie potrzeby nawet 5000. Artyleria forteczna składała się z 264 dział, haubic i moździerzy. Magazyny mogły pomieścić żywność, broń, amunicję i opał na co najmniej trzymiesięczne oblężenie. Centralną i najwyższą częścią twierdzy jest Donżon (120 metrów szerokości i 140 długości). Składa się on z czterech dużych bastei wieżowych.

Ze względu na wartości historyczne, architektoniczne, techniczne, krajobrazowe i kulturowe założenia obronnego, będącego wybitnym przykładem osiemnastowiecznej warowni górskiej (przełęczowej), które przetrwało w oryginalnej formie i jako takie stanowi dzieło unikalne w Polsce, a także w skali europejskiej, Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 14 kwietnia 2004 roku Twierdza Srebrnogórska została uznana za Pomnik Historii – najwyższą rangę ochrony jaką w Rzeczypospolitej Polskiej może otrzymać obiekt zabytkowy.

3.1.2. Stare miasto

Historia miasta ściśle związana jest z losami kopalni srebra. Rozwój miejscowości następował w wyniku wzrostu zainteresowania tutejszymi pokładami srebra, które przyciągały górników i inwestorów. Pierwsi osadnicy przybyli w te rejony około 1370r. i byli to poszukiwacze cennych kruszców z Miśni. Wiek XV przyniósł osłabienie rozwoju miejscowego górnictwa i dopiero w wieku XVI nastąpił jego

ponowny rozkwit. 25 czerwca 1536 r. osada na mocy uroczyscie podpisanego dokumentu otrzymała prawa wolnego miasta górniczego i dzisiejszą nazwę. Upadek górnictwa nastąpił na początku XVII wieku, a wojna trzydziestoletnia doprowadziła do całkowitego zniszczenia miasta. Odbudowa Srebrnej Góry została zakończona około 1670r. i już wówczas Srebrna Góra otrzymała swój układ urbanistyczny. Budynki ustawione były w trzech rzędach, z tegoż układu pochodzą również przetrwałe do dziś nazwy ulic. Ulica Letnia – od dawnej Strony Letniej i ulica Zimowa – od Strony Zimowej, pomiędzy nimi znajdowała się Strona Środkowa. Na stokach Ostrogu, powyżej Strony Zimowej, znajdowała się dzielnica zwana Nowym Miastem, gdzie stały małe i ubogie domy. Miasto nie miało rynku, a początkowo nawet ratusza, za jego centralny budynek uważano kościół. Wiek XVIII przyniósł kolejne próby uruchomienia miejscowego górnictwa, ale zakończyły się one niepowodzeniem. Podobnie jak działania podjęte w połowie XIX i na początku XX wieku. Po załamaniu z okresu wojny trzydziestoletniej srebrnogórskie górnictwo nigdy się już nie podniosło. Poważnym zwrotem w dziejach miasta okazała się wojna wypowiedziana Austrii przez Prusy w 1740 roku, która doprowadziła w efekcie do wybudowania w latach 1765-1777 fortów w Srebrnej Górze. Budowa twierdzy i przybycie do miasta garnizonu przyczyniły się do ożywienia gospodarczego. Odtąd losy miasta nierozdzielnie związane zostały z losami twierdzy, początkowo ze względu na działania wojenne, a później z uwagi na walory turystyczne.

3.1.3. Kolej zębata – zabytki techniki

Pierwsze połączenie kolejowe miasto zawdzięczało Kolejce Sowiogórskiej, zwanej „Sowa”. Plany jej budowy i wstępne prace zostały zrealizowane w 1899 r. Wiosną 1900 r. przystąpiono do realizacji odcinka Dzierżoniów-Srebrna Góra i już w grudniu 1900 przybył pierwszy pociąg. Trudności terenowe spowolniły prace nad drugim odcinkiem. Kolejka miała prowadzić do Ścinawki Średniej i musiała pokonać Przełęcz Srebrną. Znaczne różnice wysokości zmusiły inżynierów do zastosowania na trasie Srebrna Góra- Nowa Wieś pierwszego na Śląsku odcinka kolei zębatej.

Pozostałością po Kolei Sowiogórskiej są zabytki techniki w postaci dwóch ceglanych wiaduktów o wysokości ok. 30 m budowanych na wzór Rzymskich akweduktów oraz Wiszący Most.

3.2. Pozostałe miejscowości

Inne ciekawe obiekty w gminie to założenia pałacowo-parkowe oraz folwarczne, a najciekawsze z nich znajdują się w miejscowościach:

3.2.1. Grodziszcze

Park oraz pałac o bardzo dużych walorach krajobrazowych, zaprojektowane przez nieznanego architekta krajobrazu. W parku występują tarasowe półki, stawy i wiele obiektów małej architektury. Pałac wybudowany został w pierwszej połowie XVIII wieku i był wielokrotnie przebudowywany w wieku XIX.

Aktualnie obiekty stanowią własność ANR.

3.2.2. Rudnica

Park wraz z ruinami renesansowego zamku z początku XVII wieku, który przebudowano na barokowy pałac w 1686 roku i około 1718 restaurowano. Park założony został na początku XVIII wieku i początkowo był ogrodem dworskim.

Aktualnie obiekty stanowią własność ANR.

3.2.3. Stoszowice

Zamek i pałac z XVII wieku, przebudowywane w wieku XVIII i XIX.
Aktualnie obiekty stanowią własność ANR

3.2.4. Budzów i Przedborowa

Zabudowania dworskie z parkami zachowały się też w Budzowie i Przedborowej. W obiektach tych znajdują się obecnie placówki oświatowe - gimnazjum i szkoła podstawowa i stanowią one własność gminy.

Dodatkowo zachowały się pozostałości okazałych zabudowań folwarcznych w Lutomierzu oraz niewielkie obiekty dworskie w Jemnej i Mikołajowie i Różanej. Obiekty te są własnością prywatną

3.3. Zabudowa sakralna

Za wyjątkiem wsi Jemna, w każdej miejscowości gminy znajdują się zabytkowe kościoły, z których najstarszy we wsi Różana pochodzi z XIII wieku. W Srebrnej Górze, oprócz kościoła rzymsko- katolickiego, znajduje się też niezagospodarowany obiekt dawnego kościoła ewangelickiego (własność gminy). Występują też liczne kapliczki przydrożne będące charakterystycznymi elementami krajobrazu kulturowego wsi dolnośląskich.

3.4. Zabudowa obronna

Oprócz opisanej wcześniej twierdzy w Srebrnej Górze, w sołectwach Mikołajów i Budzów znajdują się forty ziemne z okresu wojen napoleońskich. Na szczycie góry zamkowej w sołectwie Grodziszcze, na terenie lasów państwowych, znajdują się ruiny średniowiecznej wierzy obronnej .

3.5. Zabudowa techniczna i inżynierska

W sołectwie Żdanów znajdują się ruiny dawnego kamiennego wiatraka, a w ciągu potoku Jadcowa zachowały się zabudowania 3 młynów, z których 2 posiadają jeszcze sprawne i działające wyposażenie z XIX wieku.

4. Zagospodarowanie przestrzenne

4.1. Układ osadniczy

Na układ osadniczy gminy składa się 11 miejscowości oraz 4 przysiółki (kolonie). Największe miejscowości gminy występują w trzech głównych, położonych wzdłuż potoków i traktów komunikacyjnych, ciągach osadniczych:

1. Stoszowice- Budzów – Srebrna Góra,
2. Rudnica-Grodziszcze- Ostroszowice (już w gminie Dzierżoniów),
3. Przedborowa.

Pozostałe miejscowości– Jemna, Żdanów, Mikołajów, Różana, Lutomierz oraz przysiółki – kolonie: Lutomierska, Stoszowicka, Budzowska, Grodziszcze położone są na łagodnych stokach Gór Sowich, Bardzkich oraz Wzgórz Bielawskich. Miejscowości mają charakter wsi ulicowych. Lokowane były jeszcze w okresie średniowiecza: najstarszą z nich jest Budzów (lokowany około 1241 roku).

Z układu wyraźnie wyróżnia się Srebrna Góra. Osada ta od początku nie miała charakteru wsi. Założona została w związku z odkryciem i eksploatacją górniczą złóż

srebra. Srebra Góra otrzymała prawa miejskie w 1534 roku. Jej układ urbanistyczny jest bardzo ciekawy i rzadko spotykany w miastach w Polsce. Miejscowości gminy ich powierzchnię, liczbę mieszkańców zestawiono w poniższej tabeli.

Wieś	Powierzchnia w ha	Liczba mieszkańców 2004
BUDZÓW	2000	1077
GRODZISZCZE	1920	505
JEMNA	460	236
LUTOMIERZ	620	316
MIKOŁAJÓW	610	55
PRZEDBOROWA	1370	838
RÓŻANA	380	129
RUDNICA	760	302
SREBRNA GÓRA	822	1094
STOSZOWICE	1400	1035
ŻDANÓW	640	162

Tabela 2. Powierzchnia i liczba mieszkańców w miejscowościach gminy Stoszowice
Opracowanie własne

4.2. Infrastruktura techniczna

4.2.1. Wodociągi i kanalizacja

Ludność w gminie Stoszowice zaopatrywana jest z pięciu wodociągów wiejskich, w Mikołajowie, Lutomierzu, Jemnej i Srebrnej Górze z wodociągów opartych na wodach powierzchniowych (jako jedyne na terenie starostwa ząbkowickiego) oraz studni artezyjskiej w Budzowie.

Na podstawie przeprowadzonych badań bakteriologicznych stwierdzono, że woda podawana do sieci z większości ujęć wodociągowych w 80% odpowiada normom sanitarnym. Woda z ujęć opartych na wodach powierzchniowych, to jest w Mikołajowie i Lutomierzu, przy obfitych opadach atmosferycznych wykazuje zanieczyszczenia bakteriologiczne bakteriami coli oraz sporadycznie bakteriami coli typu fekalnego, co stanowi poważne zagrożenie dla zdrowia odbiorców tej wody.

Obecnie jedynym sposobem uzdatniania wody z wyżej wymienionych ujęć jest chlorowanie, co, z uwagi na przestarzały sposób jej ujmowania oraz brak nowoczesnych urządzeń uzdatniających, nie likwiduje istniejącego zagrożenia. Ponadto stosowanie chloru jako środka bakteriobójczego powoduje powstawanie produktów chloroorganicznych o charakterze silnie toksycznym.

Woda z wodociągów wiejskich pochodzi z płytkich i słabo izolowanych poziomów wodonośnych, w związku z tym w większości przypadków wykazuje głównie duży stopień zanieczyszczenia chemicznego, a także bakteriologicznego. Najczęściej stwierdzone zanieczyszczenia chemiczne to: ponadnormatywna zawartość azotanów, rzadziej zawyżona zawartość amoniaku, chlorków, żelaza, manganu oraz ponadnormatywna twardość ogólna.

Do zanieczyszczenia azotanami przyczyniło się stosowanie intensywnego nawożenia pól uprawnych nawozami sztucznymi i mineralnymi, stosowanie pestycydów oraz nieprawidłowa lokalizacja studni – w pobliżu szamb, gnojowników,

rowów przydrożnych. Ponadnormatywna zawartość azotanów w wodzie jest niebezpieczna dla zdrowia.

Niestety woda z około 50% ujęć, takich jak wodociągi lokalne, studnie przydomowe i inne, zawiera ponadnormatywne ilości substancji chemicznych, a miejscowości: Przedborowa, Grodziszczce, Żdanów i Różana, niezwodociągowane są jednym z najbardziej zagrożonych epidemiologicznie w starostwie ząbkowickim.

Na terenie gminy, w pobliżu Kolonii Grodziszczce, znajdują się ujęcia wody dla miasta Bielawa. W najbliższych latach planowane jest rozpoczęcie budowy kolektora ściekowego. Przejmie on docelowo ścieki z całej gminy. Zostaną wznowione prace nad budową wodociągu z Budzowa do Stoszowic z odnogą do Przedborowej i Lutomierza. Oczyszczalnia w Budzowie przejmuje jedynie niewielką część ścieków (tylko ze Srebrnej Góry) i z tego powodu jest kosztochłonna w eksploatacji.

Łącznie w gminie Stoszowice na rok 2004 było 65,477 km wodociągów i 1,9 km sieci kanalizacyjnej, przy czym kanalizację posiada tylko Srebrna Góra.

4.2.2. Składowanie odpadów

Zbiórką odpadów zajmuje się w gminie komunalna spółka z.o.o., przedsiębiorstwo to nie prowadzi selektywnej zbiórki odpadów.

Odpady z terenu gminy Stoszowice składowane są na wysypisku usytuowanym na terenie wsi Stoszowice. Składowisko w Stoszowicach zostanie zamknięte w roku 2005, odpady z terenu gminy utylizowane będą prawdopodobnie w powstającym zakładzie w Lipie na terenie gminy Ziębice.

Składowisko odpadów w Rudnicy zostało zamknięte i obecnie jego teren powinien zostać podany zabiegom rekultywacyjnym.

W przyjętym programie gospodarki odpadami dla gminy Stoszowice przeanalizowano aktualny stan gospodarki odpadami ze szczególnym naciskiem położonym na problematykę odpadów komunalnych i opakowaniowych. Na podstawie analizy wytwarzania, aktualnej i prognozowanej charakterystyki ilościowej i jakościowej, oceny stanu aktualnego oraz możliwości odzysku i unieszkodliwiania odpadów, określono dla nich cele i zadania oraz rozwiązania technologiczno-organizacyjne, a także koszty gospodarki odpadami. Zestawiono listy przedsiębiorców prowadzących na terenie gminy działalność w zakresie zbierania i transportu odpadów oraz listy instalacji odzysku i unieszkodliwiania odpadów znajdujących się na terenie gminy Stoszowice. Odpady z sektora gospodarczego przeanalizowano w odniesieniu do grup odpadów, zgodnych z katalogiem, w którym podstawą klasyfikacji odpadów są źródła ich wytwarzania. Przeanalizowano oddziaływanie proponowanych rozwiązań na otoczenie.

4.2.3. Gazownictwo

Gmina Stoszowice jest w całości niezgazyfikowana. Przez teren gminy przebiega gazociąg wysokiego ciśnienia Dn 300 relacji Ząbkowice Śląskie – Polanica. Gmina Stoszowice nie posiada aktualnej koncepcji zgazyfikowania jej obszaru i w związku z tym PGNiG Oddział - Zakład Gazowniczy w Wałbrzychu Rejon Gazowniczy Dzierżonów nie przewiduje żadnych programów lub koncepcji inwestycji na danym terenie. Dodatkowo, w związku ze stosunkowo niewielką ilością potencjalnych odbiorców i wysokim kosztem budowy sieci gazowej, w najbliższej perspektywie nie przewiduje się gazyfikacji gminy Stoszowice. Pozostawiając jednak możliwość powrócenia do koncepcji gazyfikacji gminy, opracowanej jeszcze w roku 1991.

4.2.4. Energia elektryczna

Przez teren gminy przebiega trasa linii przesyłowej 220 kV kierunek Świebodzice – Ząbkowice Śląskie oraz trasa linii 110 kV Ząbkowice Śląskie – Uciechów i linia dwutorowa 110 kV Ząbkowice Śląskie – Nowa Ruda – Słupiec.

Gmina Stoszowice jest zasilana siecią linii napowietrznych ŚN 40 kV i 20 kV. Linie te przebiegają trasami wzdłuż linii zabudowy wsi oraz w pobliżu pasów drogowych. Stacje transformatorowe rozmieszczone są w taki sposób, że w zasadzie zabezpieczają zapotrzebowanie na energię elektryczną wszystkich odbiorców.

W najbliższym czasie Zakład Energetyczny Wałbrzych S.A. przewiduje kapitalny remont sieci nn z budową stacji słupowych w miejscowościach Budzów. Należy liczyć się jednak z faktem, że istniejąca sieć nie zabezpieczy w pełni wiodących funkcji rozwoju gminy Stoszowice.

4.2.5. Telekomunikacja, nowoczesne technologie informacyjne, dostęp do Internetu

Na terenie gminy działa tylko jeden operator usług telekomunikacyjnych (TP S.A.) oferujący połączenia do Internetu w pakietach ISDN oraz SDI. Połączenia realizowanych są za pośrednictwem central cyfrowych w technologii światłowodowej.

Urząd gminy posiada sieć komputerową oraz stronę WWW.

W szkołach są pracownie komputerowe, wykorzystywane również po godzinach pracy szkoły. W roku 2002 pozyskano kompletną pracownię komputerową z programu „Internet w każdej szkole” oraz kilkadziesiąt komputerów do pracowni w szkołach podstawowych. W szkole podstawowej w Stoszowicach działa poza godzinami pracy szkoły Kawiarenka Internetowa. Komercyjna kawiarenka Internetowa działa również w Srebrnej Górze. W uruchomiony jest punkt internetowej informacji turystycznej w Budyńku Gminnego Ośrodka Kultury

Gmina realizuje również program 'evita', dzięki któremu mieszkańcy gminy będą mieli możliwość bezpłatnego dostępu do Internetu (dodatkowymi korzyściami będą np. tańsze połączenia telefoniczne). Korzyści zauważą mieszkańcy w każdym wieku. Dla młodych Internet będzie formą rozrywki, sposobem wypełnienia wolnego czasu i dodatkowo możliwością poszerzenia wiedzy. Starsi będą mogli pozyskać wszelkie informacje potrzebne im np. do prowadzenia działalności gospodarczej czy rolniczej, na bieżąco śledzić zachodzące zmiany w gospodarce, przepisach prawnych itp. Poza tym Internet to aktualnie główna forma komunikacji i wymiany informacji, zapewnia szybkie i łatwe przesyłanie danych i zdecydowanie wypiera papierowe dokumenty i listy. Niewątpliwym jest zatem fakt, że dostęp do Internetu bardzo ułatwi funkcjonowanie mieszkańcom gminy.

4.3. Sieć drogowa i szlaki turystyczne

4.3.1. Drogi

W gminie znajduje się 12,1 km dróg wojewódzkich, 41,4 km dróg powiatowych i 24,0 km dróg gminnych. Sieć połączeń drogowych jest bardzo dobra czego nie można powiedzieć o ich stanie technicznym. Poszczególne sołectwa gminy Stoszowice powiązane są między sobą, jak również z miejscowościami poza terenem gminy, siecią dróg, w większości o znaczeniu powiatowym. Drogi te przebiegają przez zainwestowane tereny wsi i gwarantują prawidłowe ich

skomunikowanie, jednak stan dróg i poboczy jest zły. Drogi te, ze względu na wzmożony ruch kołowy i brak poboczy oraz chodników ,stwarzają zagrożenie dla życia i zdrowia mieszkańców.

Teren gminy ze wschodu na zachód przecina droga wojewódzka nr 385 na kierunku Ząbkowice Śląskie – Nowa Ruda. Prowadzi przez zabudowane tereny wsi Stoszowice i Budzowa, a dalej przez Srebrną Górę. Na całej swej długości w gminie Stoszowice nie posiada niestety parametrów technicznych przewidzianych dla tej kategorii dróg.

4.3.2. Szlaki turystyczne

Bezpośrednio przechodzące przez obszar gminy:

- czerwony – z Kotliny Kłodzkiej (przez Błędne Skały, Wambierzyce, Słupiec),
- niebieski – z Gór Złotych (przez Kłodzką Górę i Bardo),
- zielony – z Ząbkowic Śląskich (przez Masyw Grochowej i Mikołajki),
- żółty – przez Srebrną Górę na Przełęcz Srebrną, a następnie wokół Twierdzy

4.3.3. Ścieżki rowerowe

- Srebrna Góra - Albertów - Ząbkowice Śl., 13 km,

Ścieżka prowadzi trasą dawnych torów kolejowych łączących Ząbkowice Śląskie ze Srebrną Górą. Linię uruchomiono 01.09.1908r. i zaczynała się ona na „Małym Dworcu” w Ząbkowicach, a na stacji Srebrna Góra Miasto łączyła się z „Kolejką Sowiogórską”. Ruch pasażerski zlikwidowano 22.05.1977 r., a ruch towarowy dziesięć lat później. Tory rozebrano w 1990 roku. Na miejscu kolejki utworzono ścieżkę rowerową. Trasa biegnie wzdłuż drogi nr 385 (kierunek Srebrna Góra), dalej - kilkadziesiąt metrów od zabudowań Stoszowic i Budzowa. Co jakiś czas znajdują się zjazdy, którymi można wrócić do drogi głównej. Część odcinka trasy przeznaczono dla ruchu pojazdów rolniczych.

Oprócz tego ścieżki rowerowe będą wzdłuż szlaków turystycznych, równoległe do tras pieszych.

4.4. Infrastruktura społeczna – dostęp do usług publicznych

4.4.1. Placówki i urzędy administracji

- Urząd Gminy – stanowi jednostkę administracji podstawowego szczebla samorządu terytorialnego. Urząd zlokalizowany jest na terenie wsi Stoszowice
- Komisariat policji – stanowi podstawowe ogniwo bezpieczeństwa i prewencji dla gminy – placówka w Budzowie.
- Urząd pocztowy w Srebrnej Górze oraz agencja pocztowa w Stoszowicach prowadzące komplet usług z podstawowego wachlarza usług świadczonych przez tego typu jednostki.

Ponadto na terenie gminy funkcjonuje 7 remiz Ochotniczej Straży Pożarnej.

4.4.2. Placówki oświaty i wychowania oraz szkolnictwo

Na terenie gminy funkcjonują następujące placówki oświatowe:

1. Szkoła Podstawowa w Stoszowicach
2. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Srebrnej Górze
3. Zespół Szkolno-Przedszkolny w Przedborowej
4. Gimnazjum w Budzowie
5. Przedszkole w Stoszowicach

6. Niepubliczna Szkoła Podstawowa i przedszkole w Grodziszczu

7. Niepubliczne Gimnazjum w Grodziszczu

Łącznie w gminie znajdują się 4 szkoły podstawowe, 4 przedszkola oraz 2 gimnazja. Tylko jedna szkoła (w Stoszowicach) posiada niewymiarową salę gimnastyczną.

Zatwierdzony Program rozwoju oświaty zakłada utrzymanie placówek w istniejących lokalizacjach prowadzących co najmniej wychowanie przedszkolne oraz edukację w klasach 1-3. Dopuszcza się ewentualność budowy szkoły zbiorczej dla klas 4-6.

4.4.3. Placówki medyczne

Opiekę zdrowotną na terenie gminy zapewnia niepubliczny zakład Ars Medica zlokalizowany w Srebrnej Górze. Zakład prowadzi też raz w tygodniu przyjęcia pacjentów w budynku ośrodka zdrowia w Przedborowej.

4.4.4. Placówki kultury i rekreacji

W gminie znajduje się 10 obiektów kultury, w tym świetlice wiejskie oraz 14 obiektów sportowych w tym: 11 boisk sportowych, 1 strzelnica, 1 basen kąpielowy, 2 niepełnowymiarowe sale gimnastyczne (w tym jedna w rękach prywatnych).

1. Gminny Ośrodek Kultury z/s w Srebrnej Górze;
2. Biblioteka Gminna Stoszowice;

Filie:

- Budzów, Przedborowa, Srebrna Góra;
3. Basen Kąpielowy, Srebrna Góra, ul. Kąpielowa;
4. Akwen Wodny, Srebrna Góra, ul. Kąpielowa;
5. Hala Sportowa, ul. Sportowa 1;

W gminie działa jeden ludowy zespół muzyczny Borowianki.

Kluby i organizacje sportowe:

Stowarzyszenie Kultury Fizycznej KS „Forty” w Srebrnej Górze;

Stowarzyszenie Kultury Fizycznej LZS „WIEŻA” w Rudnicy;

Stowarzyszenie Kultury Fizycznej LZS „PRZEDBOROWIANKA” w Przedborowej.

4.4.5. Komunikacja zbiorowa

W zakresie przewozów osób teren gminy Stoszowice obsługiwany jest aktualnie przez trzech przewoźników:

- Państwową Komunikację Samochodową oddział Ząbkowice Śl komunikującą z Ząbkowicami Śląskimi: Stoszowice, Budzów, Srebrną Górę, Lutomierz, Rudnicę, Jemną, Przedborową, Mikołajów i Żdanów.
- Sudecką Komunikację w Bielawie zapewniającą skomunikowanie wsi: Jemna, Rudnica, Grodziszcz, z Bielawą.
- komunikacja mikrobusowa należąca do prywatnego przewoźnika – zasięg według potrzeb w uzgodnieniu z samorządem

4.5. Własność nieruchomości

Struktura własności gruntów w gminie charakteryzuje się znikomym udziałem gminy (około 5 % własności ogółu terenów) w stosunku do osób prywatnych (62%)

i skarbu państwa (33%). Istotną część gruntów stanowiących własność gminy stanowią drogi gminne i drogi transportu rolnego. Udział własności Skarbu Państwa jest dość wysoki z uwagi na znaczny stopień zalesienia gminy oraz gruntów ornych należących do Agencji Nieruchomości Rolnych.

5. Gospodarka

5.1. Wskaźniki zatrudnienia

Podmioty gospodarcze zarejestrowane na terenie gminy Stoszowice pod koniec 2003r.

- w systemie REGON → 450 podmiotów gospodarczych, z tego na terenie Gminy działa:
 - 25 podmiotów publicznych
 - 21 podmiotów prawnych
 - 224 podmiotów prywatnych, zarejestrowanych w urzędowym rejestrze podmiotów gospodarczych – z tych (224) podatek od działalności gospodarczej do urzędu gminy odprowadza 88 podmiotów. Powstała różnica wynika bądź z czasowego zawieszenia działalności, bądź z faktu prowadzenia działalności gospodarczej poza terenem gminy.

Struktura 224 podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w urzędowym rejestrze podmiotów gospodarczych przedstawia się następująco:

Rodzaj działalności	%	szt.
Handel/Usługi	83,48%	187
Przemysł	1,34%	3
Budownictwo	1,79%	4
Transport	6,69%	15
Turystyka (hotele, restauracje)	6,69%	15
Ogółem	100%	224

Tabela 3. *Struktura podmiotów gospodarczych prowadzących działalność pozarolniczą, zarejestrowanych w urzędowym rejestrze podmiotów gospodarczych*
Opracowanie własne

Ogółem pracujących w poszczególnych sektorach na terenie gminy Stoszowice było:

- sektor publiczny → 175 osób
- sektor prywatny → 3241 osób, w tym:
 - na własny rachunek → 307 osób
 - praca najemna → 2123 osoby
 - w rolnictwie → 811 osób.

Na terenie gminy gospodarstwa rolne zatrudniają jedynie 24% pracujących. Osoby pracujące na własny rachunek stanowią 9% zatrudnionych. Osoby zatrudnione w sektorze publicznym stanowią 5%. Z pracy najemnej utrzymuje się 62% osób. Z powyższej analizy wynika, że mimo swej liczebności, gospodarstwa rolne przestały być głównym źródłem dochodu.

Obecnie dużą szansę wzrostu zatrudnienia na terenie gminy Stoszowice upatruje się w sektorze turystycznym. Tworzenie nowych źródeł dochodów dzięki tworzeniu gospodarstw agroturystycznych może się okazać ważnym czynnikiem wzrostu na terenie gminy.

5.2. Przychodowość

- Statystyczne dochody dla gminy z rolnictwa:

Rok	Dochód planowany [zł]	Dochód uzyskany [zł]	Realizacja planu [%]
2001	368913	346028	93,8
2002	401182	375750	93,7
2003	457139	416978	91,2

Tabela 4. Dochody dla gminy z rolnictwa
Opracowanie własne

Na przestrzeni trzech lat dochód z podatku rolnego wzrastał, a ostatecznie wzrósł o 20,5% i może mieć to związek ze wzrostem liczby gospodarstw rolnych o 6,6%.

Dochodowość gospodarstw rolnych na terenie gminy Stoszowice:

Rok	Gospodarstwa 1-10 ha		Gospodarstwa >10 ha		Kwota ogółem [zł]
	kwota [zł]	%	kwota [zł]	%	
2001	1908929	26,2	5374990	73,8	7283919
2002	1820792	27,3	4841370	72,7	6662163
2003	1773484	27,1	4769919	72,9	6543404

Tabela 5. Dochodowość gospodarstw rolnych na terenie gminy
Opracowanie własne

Gospodarstwa rolne o wielkości 1-10 ha, mimo że stanowią około 75% ogólnej ilości gospodarstw, przynoszą dochody jedynie na poziomie 27% ogółu. Pozostałe 73% dochodów pochodzi od gospodarstw rolnych o wielkości >10 ha, których udział w liczbie gospodarstw wynosi tylko około 25%. Zatem wynika z tego, że korzystniejsze jest funkcjonowanie małej ilości dużych gospodarstw, gdyż są one w stanie wygenerować dochody na poziomie wyższym niż duża liczba gospodarstw małych.

- Statystyczne dochody dla Gminy z PIT, stanowiące 27,6% ogólnej kwoty podatku odprowadzanej do Skarbu Państwa przez osobę fizyczną:

Rok	Dochód planowany [zł]	Dochód uzyskany [zł]	Realizacja planu [%]
2001	690060	627465	90,9
2002	584959	552883	94,5
2003	584894	537326	91,9

Tabela 6. Dochody dla gminy z działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne
Opracowanie własne

Na przestrzeni trzech lat dochód z podatku od osób fizycznych spadał i ostatecznie zmalał o 14,4%.

Dochody osób fizycznych do opodatkowania wyniosły w roku 2003 około 12 mln zł.

- Statystyczne dochody dla Gminy z CIT, stanowiące 5% ogólnej kwoty podatku odprowadzanej do Skarbu Państwa przez osobę prawną:

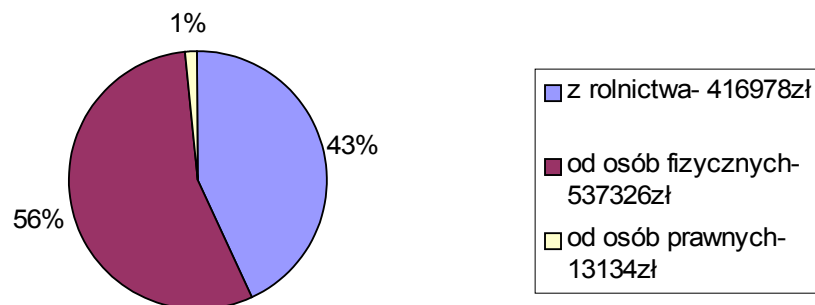
Rok	Dochód planowany [zł]	Dochód uzyskany [zł]	Realizacja planu [%]
2001	10000	12215	122,1
2002	10000	10347	103,5
2003	12000	13134	109,4

Tabela 7. Dochody dla gminy z działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby prawne
Opracowanie własne

Na przestrzeni trzech lat dochód z podatku od osób prawnych ostatecznie wzrósł o 7,5% (choć w roku 2002 zanotował spadek o 15,3%).

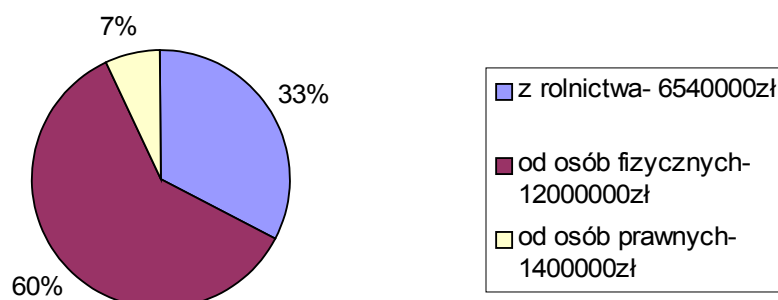
Dochody osób prawnych do opodatkowania wyniosły w roku 2003 około 1,4 mln zł.

Struktura dochodów gminy w 2003r.

Wykres 1. Struktura dochodów gminy Stoszowice w 2003r.
Opracowanie własne

Dochody do opodatkowania w 2003r.

Wykres 2. Dochody do opodatkowania w gminie w 2003r.
Opracowanie własne

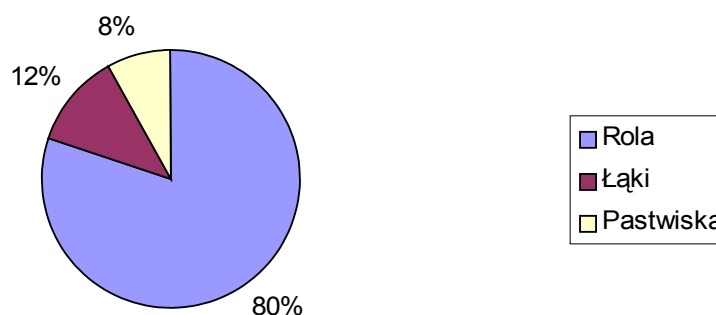
Nie jest znana skala wpływów z szarej strefy oraz licznych wyjazdów do pracy za granicę, wg autorów tego opracowania są to jednak zjawiska powszechne.

5.3. Rolnictwo

5.3.1. Grunty i użytkowanie

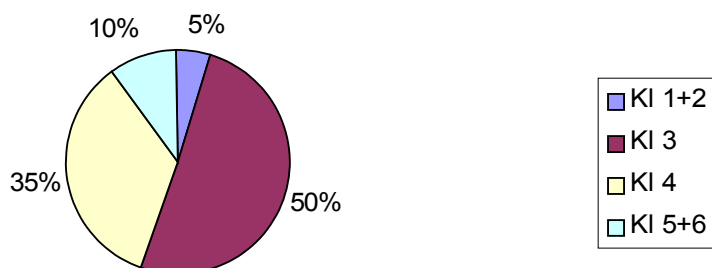
W gminie jest około 6600 ha gruntów użytkowanych na cele rolnicze. Poniższe diagramy przedstawiają strukturę użytkowania gruntów oraz klasy bonitacji gleb.

Struktura gruntów rolniczych

Wykres 3. Struktura gruntów rolniczych w gminie
Opracowanie własne

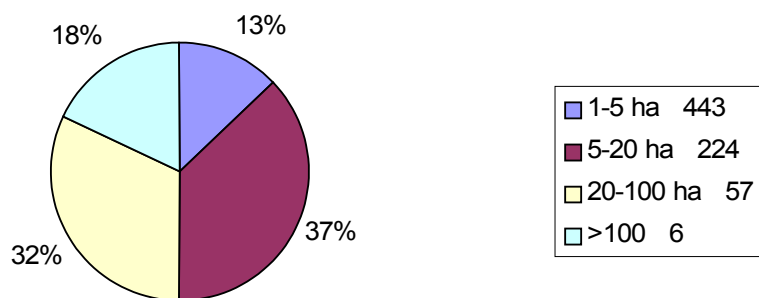
Struktura użytków wg klas bonitacji gleby

Wykres 4. *Struktura użytków w gminie wg klas bonitacji gleby*
Opracowanie własne

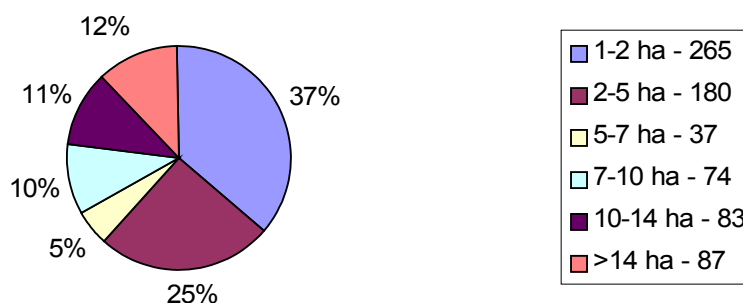
W gminie znajduje się ponad 700 gospodarstw rolnych, ich struktura pokazana jest poniżej.

Ziemia rolna w gospodarstwach w 2003r

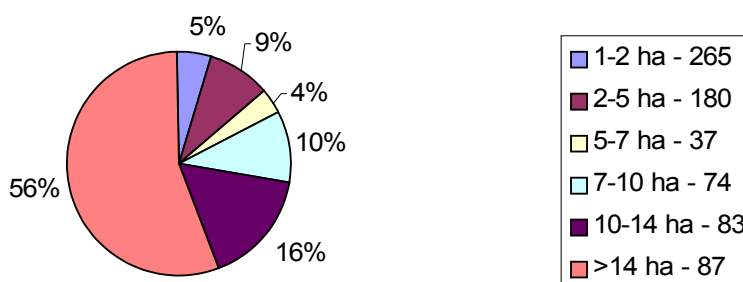
Wykres 5. *Ziemia rolna w gospodarstwach w gminie w 2003r.*
Opracowanie własne

Udział gospodarstw rolnych określonej wielkości w ilości gospodarstw rolnych ogółem w 2003r.

Wykres 6. Udział gospodarstw rolnych określonej wielkości w ilości gospodarstw rolnych ogółem w gminie w 2003r.
Opracowanie własne

Użytkowanie ziemi rolnej w 2003r. pod względem wielkości gospodarstw

Wykres 7. Użytkowanie ziemi rolnej w gminie w 2003r.
Opracowanie własne

Na przestrzeni trzech lat ilość gospodarstw rolnych wzrosła (o 44), ale powierzchnia użytkowa ziemi rolnej zmalała (o 151,95 ha). Wynika to ze wzrostu ilości gospodarstw 1-2 ha i 2-5 ha (w sumie o 57, jest to 5% w stosunku do całości) oraz spadku ilości gospodarstw 5-7 ha, 7-10 ha, 10-14 ha (te gospodarstwa zanotowały ilościowy wzrost, jednak procentowy spadek w stosunku do całości) i >14 ha (w sumie o 13, jest to 5% w stosunku do całości). Mimo faktu, że gospodarstwa rolne o wielkości 1-10 ha stanowią około 75% ogólnej ilości gospodarstw, ich udział w ogólnej powierzchni użytkowej ziemi rolnej stanowi jedynie około 28%. Pozostałe 72% ziemi rolnej przypada na gospodarstwa rolne >10 ha, których udział w ogólnej liczbie gospodarstw wynosi tylko około 25%. Sytuacja taka utrzymywała się na stałym poziomie przez badany okres trzech lat.

Gospodarstwa liczące powyżej 20 ha stanowią tylko 10% z ogólnej liczby gospodarstw, jednak należy do nich ponad 50% areалу rolnego w gminie. Gospodarstwa te mają realnie największe szanse na rozwój produkcji towarowej.

Dla tej grupy gospodarstw szansą jest dalsze wzmocnienie (powiększanie) gospodarstw

- wspólny marketing (zakupy surowców oraz negocjacje cen sprzedaży produktów)
- budowa bazy magazynowej i przetwórczej.

W gminie działa już grupa producencka 'Waga' zrzeszająca rolników o łącznym areale około 1000 ha.

Gospodarstwa pomiędzy 5 a 20 ha mają niewielkie szanse na to, aby stanowić jedyne czy nawet główne źródło dochodu rodzin przy utrzymaniu towarowej produkcji rolniczej. Szansą dla tej grupy gospodarstw są nisze rynkowe oraz pełne wykorzystanie dopłat z UE. Możliwe nisze rynkowe to:

- specjalizacja w produkcji (np. owocowo- warzywna)
- rybactwo
- produkcja ekologicznej żywności
- agroturystyka
- dodatkowe źródła utrzymania (np. rzemiosło, usługi)

Gospodarstwa poniżej 5 ha nie są de facto gospodarstwami rolnymi, a utrzymywane są z powodów ubezpieczeniowo- podatkowych.

Na terenie gminy Stoszowice działalność rolnicza ma wciąż w dużym stopniu znaczenie dla dochodów indywidualnych gospodarstw. Stosunkowo dużo gospodarstw indywidualnych utrzymuje się z działalności rolniczej.

Charakterystyczny dla gminy jest wysoki odsetek mężczyzn w wieku 35-44 i kobiet 25-34 pozostających w rolnym gospodarstwie domowym, uzyskujących główne źródło dochodu z pozarolniczej działalności gospodarczej. Należy dodać, że prawie 10% gospodarstw, obok realizowanej działalności rolniczej, prowadziły dodatkowo działalność pozarolniczą.

Na tle województwa gmina Stoszowice wypada korzystnie pod względem rolniczej produkcji towarowej, zarówno wartości tejże produkcji przypadającej na jednego mieszkańca, jak i na jednego pełnozatrudnionego.

Szansa na rozwój tego sektora jest tworzenie warunków i organizowanie dodatkowych źródeł dochodów, bądź scalanie gruntów i łączenie się w grupy producenckie.

5.3.2. Uwarunkowania związane z akcesją Polski do Unii Europejskiej

Akcesja do UE stwarza możliwość współfinansowania inwestycji realizowanych przez rolników, osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą i osoby prawne. Ponadto warunki bytowe poprawią dopłaty bezpośrednie dla rolników. Znaczący jest fakt, że Gmina Stoszowice w całości objęta jest programem rolno-środowiskowym, co pozwala na uzyskanie większych dopłat. Dodatkowo miejscowość Srebrna Góra należy do Obszarów Nizinnych o Niekorzystnych Warunkach Gospodarowania, Strefa II, a miejscowości: Grodziszczce, Jemna, Przedborowa, Mikołajów, Różana i Żdanów zaliczone są do obszarów ONW o specyficznych utrudnieniach. Taki stan rzeczy pozwoli na otrzymanie większych dopłat bezpośrednich.

Jednocześnie dla samorządów otwierają się możliwości pozyskiwania dodatkowych środków na inwestycje oraz działalność edukacyjną i szkoleniową.

5.4. Turystyka

Głównym ośrodkiem nastawionym na turystykę jest Srebrna Góra, posiada najliczniejszą bazę noclegową. Według bazy danych, posiadanej przez Urząd Gminy, w Srebrnej Górze znajduje się 639 miejsc noclegowych o różnym standardzie.

Dodatkowo są tam liczne kwatery prywatne, w których trudno jest określić liczbę miejsc noclegowych, szacuje się jednak, że wynosi ona około 1000.

Powstawanie nowej bazy noclegowej oraz rozszerzanie oferty turystycznej staje się coraz częściej nie tylko dodatkowym, ale i głównym źródłem utrzymania mieszkańców. Czynnikiem, który pozytywnie wpłynąłby na rozwój tego sektora, będzie rozszerzenie sezonu turystycznego także na okres zimowy.

5.4.1. Gastronomia

Głównym ośrodkiem gastronomicznym jest Srebrna Góra. Na terenie miejscowości znajduje się 7 obiektów restauracyjnych, oprócz tego pełne wyżywienie oferowane jest w kwaterach prywatnych i domach wycieczkowych.

5.4.2. Profile turystów

W obecnej chwili teren gminy odwiedzają najczęściej następujące grupy turystów:

- ludzie biznesu - interesy, zjazdy, konferencje,
- turyści bussinesowi z rodzaju team buildin,
- dzieci i młodzież – zielone szkoły,
- turyści sentymentalni – obywatele Niemiec,
- mieszkańcy Wrocławia - przyjazdy urlopowe i weekendowe,
- turyści korzystający z agroturystyki,
- posiadacze „drugich domów”,
- turyści uprawiający turystykę pieszą,
- turyści uprawiający turystykę rowerową,
- osoby niepełnosprawne,
- poszukiwacze skarbów.

5.5. Usługi

Na terenie gminy głównie rozwijają się usługi turystyczne. Działalność usługowa obejmuje:

- bazę noclegową
- gastronomię
- organizację wypoczynku i rekreacji

5.6. Produkcja

Zakłady produkcyjne działające na terenie gminy:

- Zakład obróbki drzewnej w Grodziszczu, Budzowie, Przedborowej
- Zakład produkcji meblarskiej w Budzowie
- Zakład obróbki i wydobycia kamienia w Przedborowej
- Zakład produkcji i obróbki elementów stalowych w Srebrnej Górze
- Piekarnia w Lutomerzu

5.7. Bezrobocie

W powiecie ząbkowickim bezrobocie wynosi około 28,2 %, a w gminie Stoszowice 29,4%. Gmina znajduje się na wykazie gmin zagrożonych bezrobociem strukturalnym. Liczba zarejestrowanych bezrobotnych jest stabilna i utrzymuje się na poziomie znacznie wyższym od średniej dla województwa dolnośląskiego – 26% oraz kraju 21%. Większość bezrobotnych nie posiada prawa do zasiłku. Część ludzi zarejestrowanych jako bezrobotni podejmuje pracę „na czarno”.

Jednocześnie 15,1 % ludności w wieku produkcyjnym to osoby niepełnosprawne. Aktywność zawodowa w tej grupie wynosi poniżej 30%.

Złą sytuację dodatkowo pogłębia bardzo duża liczba rencistów. Rolnicy o areale poniżej 5 ha też są faktycznie bezrobotnymi.

Najliczniej reprezentowane w grupie ludzi bezrobotnych są osoby w przedziale wiekowym 25-34, najbardziej mobilni zawodowo (dane dla pow. ząbkowickiego). Daje to szanse na zmniejszenie bezrobocia poprzez działania promujące przedsiębiorczość, programy przekwalifikujące i kształcące, skierowane przede wszystkim do tej grupy ludzi.

6. Zasoby ludzkie

Przy liczbie ludności 5721 mieszkańców na koniec 2003 roku w gminie Stoszowice współczynnik feminizacji wyniósł 105,0. Rosnący niepokojąco współczynnik feminizacji sygnalizuje zmiany demograficzne zachodzące w społeczności lokalnej, charakterystyczne zresztą dla większej części naszego kraju (w województwie dolnośląskim współczynnik feminizacji wynosi 107,1). Jest to po części efekt starzenia się społeczeństwa.

6.1. Poziom wykształcenia

Poziom wykształcenia w gminie wg danych uzyskanych z ostatniego spisu powszechnego (grupa wiekowa powyżej 13 lat) wygląda następująco:

wykształcenie wyższe + policealne	7%
wykształcenie średnie	24%
wykształcenie podstawowe i zasadnicze	69%

Tabela 8. Poziom wykształcenia w grupie wiekowej powyżej 13 lat
Opracowanie własne

Ale już w grupie wiekowej 20 – 29 lat dane te wyglądają zupełnie inaczej:

wykształcenie wyższe + policealne	12%
wykształcenie średnie	42%
wykształcenie podstawowe i zasadnicze	46%

Tabela 9. Poziom wykształcenia w grupie wiekowej 20 – 29 lat
Opracowanie własne

Powyższe zestawienie jest zgodne z ogólną tendencją podwyższania poziomu wykształcenia ludności w Polsce.

6.2. Struktura wiekowa

Rok	Wiek przedprodukcyjny [%]	Wiek produkcyjny [%]	Wiek poprodukcyjny [%]	Na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada osób w wieku nieprodukcyjnym
1994	29,7	55,9	14,4	78,9
1996	28,7	56,9	14,4	75,6
1998	26,7	59,0	14,3	69,5
1999	25,8	59,6	14,6	67,8
2000	24,6	60,9	14,5	64,3
2002	25,2	60,8	14	64,4

Tabela 10. *Struktura wiekowa*
Opracowanie własne

Zachodzące zmiany w strukturze wieku na przestrzeni dziesięciu lat są stosunkowo korzystne, z punktu widzenia demograficznego. Przy ogólnej tendencji starzenia się społeczeństwa w kraju, gmina Stoszowice odnotowała zwiększenie liczebności grupy ludzi w wieku produkcyjnym. Społecznie pożądany jest również obserwowany spadek stosunku osób w wieku nieprodukcyjnym do liczby ludzi w wieku produkcyjnym. Powyżej wymienione zmiany miały stosunkowo niewielki stopień, ale sygnalizują istniejące tendencje.

6.3. Ruch naturalny ludności

Rok	Liczba mieszkańców
2001	5621
2002	5678
2003	5721

Tabela 11. *Liczba mieszkańców w gminie*
Opracowanie własne

Rok	Liczba osób zameldowanych	Liczba osób wymeldowanych	Saldo	Liczba narodzin	Liczba zgonów	Saldo
2001	107	50	+57	62	54	+8
2002	98	51	+47	59	49	+10
2003	93	38	+55	41	53	-12

Tabela 12. *Liczba zameldowań, wymeldowań, narodzin i zgonów w gminie*
Opracowanie własne

Na przestrzeni trzech lat zaobserwować można wzrost liczby mieszkańców o 100 osób, co stanowi 1,8%. Wynika to z dodatniego salda zameldowań i wymeldowań, które oznacza, że więcej osób przybyło do gminy niż ją opuściło. Podobnie jest z saldem narodzin i zgonów. W roku 2001 i 2002 więcej osób się urodziło niż zmarło. Jedynie w roku 2003 było więcej zgonów niż narodzin.

Powyższe zestawienie pokazuje, że w gminie raczej nie występuje, ostatnio bardzo powszechne, zjawisko odpływu ludności, zwłaszcza osób młodych, do aglomeracji miejskich. Można zaobserwować nawet odwrotne zjawisko, mieszkańców gminy wciąż przybywa i rośnie liczba ludzi w wieku produkcyjnym. Występuje jednak inna tendencja, również widoczna w skali kraju, a mianowicie spadek liczby narodzin.

6.4. Mieszkalnictwo

Zdecydowana większość budynków (80,2%) pochodzi sprzed 1945 roku i jest w złym stanie technicznym. Wyposażenie mieszkań w instalacje w ostatnich latach zdecydowanie poprawiło się. Wszystkie mieszkania posiadają centralne ogrzewanie, niemal 100% mieszkań wyposażonych jest w bieżącą wodę, około 80% w splukiwany ustęp, ciepłą wodę i gaz. Jednak większość to instalacje lokalne, dużym problemem jest brak sieci obejmujących swoim zasięgiem całą gminę.

Wyposażenie mieszkań w instalacje [%]			
wodociąg	z sieci	94,9	62,5
	lokalny		32,4

ustęp splukiwany	z odprowadzeniem do sieci	79,5	16,7
	z odprowadzeniem do urządzenia lokalnego		62,8
ciepła bieżąca woda ogrzewana wewnątrz mieszkania		73,3	
gaz z butli		83,3	
centralne ogrzewanie	zbiorowe	100	1,2
	indywidualne		60,7
	piece		36,3
	inne		1,8

Tabela 13. Wyposażenie mieszkań w instalacje w 2002r.

Opracowanie własne

Tempo budowy nowych mieszkań jest małe, zauważa się raczej zjawisko remontów i modernizacji starych budynków. Problemem w procesie modernizacji i remontów zasobów mieszkaniowych jest zazwyczaj złożona struktura własnościowa budynków mieszkalnych. Obiekty te, ze względu na wielkość, stanowią współwłasność kilku rodzin, o różnych dochodach i mentalności.

Poza tym niejednokrotnie wielkość obiektu i zakres wymaganych prac przerasta możliwości finansowe nawet średniozamożnych rodzin. O wielkości mieszkań niech świadczy fakt, że przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w gminie – 88,3 m², powiecie – 73,7 m², w województwie – 65,5 m².

6.5. Standard życia

Średnio w roku z różnych form pomocy społecznej w tutejszym OPS korzysta około 2000 osób. Świadczy to o złej sytuacji ekonomicznej i społecznej dużej części mieszkańców gminy. Dodatkowo wiele osób, będących w trudnej sytuacji, nie korzysta z OPS. Największym zagrożeniem na terenie gminy jest bezrobocie – z tego tytułu pomocą objętych zostało najwięcej rodzin.

Kryterium dochodowe obowiązujące od 01 maja 2004 roku to: 461 zł dla osoby samotnej i 316 zł na osobę w rodzinie.

Za I półrocze 2004 roku z różnych form pomocy realizowanych przez OPS skorzystało:

-zasiłki stałe	29 osób,
-zasiłki macierzyńskie	4 osoby,
-zasiłki okresowe	55 osób,
-zasiłki celowe i w naturze	106 osób,
-dożywianie	180 osób.

7. Analiza SWOT

Analiza ta posłuży do identyfikacji słabych i mocnych stron gminy oraz zbadania szans i zagrożeń, jakie przed nią stoją. Wszystkie czynniki, mające wpływ na bieżącą i przyszłą pozycję gminy, zostaną ujęte w czterech kategoriach:

- zewnętrzne pozytywne (szanse) – są to zjawiska i tendencje w otoczeniu, które odpowiednio wykorzystane staną się impulsem do rozwoju gminy,
- zewnętrzne negatywne (zagrożenia)– są to wszelkie zjawiska postrzegane jako bariery dla rozwoju gminy, stwarzające dodatkowe koszty (nie tylko finansowe) działania,

- wewnętrzne pozytywne (mocne strony) – są to atuty gminy wyróżniające ją pośród innych,
- wewnętrzne negatywne (słabe strony) – są cechami obniżającymi atrakcyjność i konkurencyjność gminy.

Analiza zostanie przeprowadzona dla trzech kluczowych obszarów:

- rolnictwo
- turystyka
- usługi-handel-produkcja.

ROLNICTWO		
	czynniki pozytywne	czynniki negatywne
czynniki wewnętrzne	<p>MOCNE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - dobre warunki glebowo-klimatyczne - stosunkowo małe skażenie środowiska - korzystna struktura gruntów rolnych (rola stanowi 80%) 	<p>SŁABE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - duża liczba małych gospodarstw (88% gospodarstw o areale <14 ha) - mała konkurencyjność produktów rolnych - słaba kondycja finansowa rolników - słabo rozwinięte zaplecze rolnicze - mała inicjatywa ze strony rolników - niski poziom wykształcenia, przez co brak znajomości nowych technologii i rozwiązań organizacyjnych

czynniki zewnętrzne	SZANSE	ZAGROŻENIA
	<ul style="list-style-type: none"> - scalanie gospodarstw rolnych i tworzenie grup producenckich - rozwój rolnictwa proekologicznego i produkcji zdrowej żywności - działanie w niszach rynkowych np. produkcja owocowo-warzywna, rybactwo - rozwój wiedzy i wzrost znaczenia wykształcenia, przez co wzrost poziomu wiedzy w obszarze rolnictwa - rozwój technologiczny, przez co możliwość zastosowania maszyn i urządzeń zwiększających efektywność pracy - dopłaty z UE, np. w ramach Krajowego Programu Rolnośrodowiskowego, którym objęta jest gmina - dopłaty z racji przynależności do obszarów ONW - program EVITA umożliwiający bezpłatny dostęp do Internetu, zdobycia wiedzy niezbędnej do prowadzenia działalności rolniczej 	<ul style="list-style-type: none"> - warunki atmosferyczno-klimatyczne i wynikające z nich zagrożenie powodziowe, susze - odpływ osób mobilnych zawodowo do aglomeracji miejskich - bezrobocie strukturalne - osłabienie znaczenia rolnictwa na rzecz usług, handlu i przemysłu

TURYSTYKA	
czynniki pozytywne	czynniki negatywne

czynniki wewnętrzne	<p style="text-align: center;">MOCNE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - liczne obiekty zabytkowe – najcenniejszy to Twierdza w Srebrnej Górze uznana za Pomnik Historii - bogata i ciekawa historia regionu - walory przyrodnicze i krajobrazowe Gór Sowich i Bardzkich, parki przyrody - różnorodne formy rekreacji i wypoczynku np. jazda konna, rowery, piesze wycieczki, wspinaczka skałkowa, paralotnictwo - dobre warunki bioklimatyczne - rozwinięta sieć szlaków turystycznych - gęsta sieć dróg łączący miejscowości w gminie i poza nią - korzystne położenie geograficzne, umożliwiające kontakt z miastami w kraju oraz za granicą (Czechy, Niemcy) 	<p style="text-align: center;">SŁABE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - słabo rozwinięta struktura wodno-ściekowa - zły stan techniczny dróg - słabo rozwinięta sieć informacji turystycznej - małe zaangażowanie mieszkańców w rozwój turystyki - słaba działalność promocyjna dotycząca walorów turystycznych (prowadzi się działania jedynie w zakresie Public Relations)
czynniki zewnętrzne	<p style="text-align: center;">SZANSE</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozwój agroturystyki - rozwinięcie bazy turystycznej dla klientów bussinesowych zagranicznych, sportowców itp. - rewitalizacja i udostępnianie nowych obiektów zabytkowych - rozwój nowych form wypoczynku i rekreacji, np. pola golfowe, lodowiska, kręgielnie, imprezy kulturalne, zabawy sportowe - rozszerzenie sezonu turystycznego na miesiące jesienne i zimowe - dopłaty w ramach programów unijnych - program EVITA umożliwiający bezpłatny dostęp do Internetu, źródła potrzebnych informacji z zakresu turystyki 	<p style="text-align: center;">ZAGROŻENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> - degradacja środowiska naturalnego - dewastacja obiektów zabytkowych - nadmierne obciążenie komunikacji - uciążliwość dla mieszkańców, np. hałas, ruch, zanieczyszczenia - konkurencja ze strony innych ośrodków turystycznych

USŁUGI-HANDEL-PRODUKCJA

	czynniki pozytywne	czynniki negatywne
czynniki wewnętrzne	<p>MOCNE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - zasoby surowców naturalnych: surowce skalne, duży udział powierzchni lasów i gruntów leśnych - korzystne położenie geograficzne umożliwiające połączenie z głównymi miastami kraju i zagranicą - gęsta sieć dróg powiatowych łączący miejscowości w gminie i poza nią, droga wojewódzka nr 385 - dość wysoki i stale rosnący odsetek osób w wieku produkcyjnym (60.8%) - zainteresowanie mieszkańców prowadzeniem pozarolniczej działalności gospodarczej (liczba podmiotów gospodarczych, zarejestrowanych w urzędowym rejestrze podmiotów gospodarczych, jest na poziomie średniej wojewódzkiej) 	<p>SŁABE STRONY</p> <ul style="list-style-type: none"> - brak centrum informacji gospodarczej, szkoleń i doradztwa gospodarczego - wysoki procent bezrobocia (29,4%) - niski poziom wykształcenia (69% osób ma wykształcenie podstawowe i zasadnicze) - ograniczone możliwości inwestycyjne mieszkańców gminy
czynniki zewnętrzne	<p>SZANSE</p> <ul style="list-style-type: none"> - wzrost znaczenia usług, handlu i przemysłu kosztem rolnictwa - wzrost znaczenie przedsiębiorstw prywatnych - rozwój wiedzy i wzrost znaczenia poziomu wykształcenia, przez co lepsza znajomość reguł wolnego rynku, efektywnego gospodarowania, przepisów prawnych - program EVITA umożliwiający bezpłatny dostęp do Internetu i zdobycia informacji ułatwiających i umożliwiających efektywne prowadzenie działalności gospodarczej - dopłaty w ramach programów unijnych 	<p>ZAGROŻENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> - odpływ młodych, przedsiębiorczych osób do dużych firm w miastach - sąsiedztwo Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej oferującej korzystne warunki inwestowania i prowadzenie działalności gospodarczej

Wnioski

W przyszłości gmina Stoszowice powinna opierać się na mocnych stronach turystyki, gdyż to ten obszar jest najlepiej rozwinięty i najsilniejszy. Rolnictwo i usługi mogą stać się obszarami wspomagającymi działania z zakresu turystyki. Korzystne warunki gospodarowania i walory turystyczne dostarczyła natura i historii, a zadaniem gminy jest tylko umiejętnie z tego skorzystać. Nie można też zaprzepaścić ogromnej szansy, jaką są dopłaty z Unii Europejskiej. Pozwolą one na pełne wykorzystanie możliwości, jakie niesie rozwój techniki i nauki. Nowe rozwiązania mogą przyczynić się do podniesienia jakości życia mieszkańców oraz stanowić zachętę dla turystów i inwestorów. Dużym problemem jest jednak brak inicjatywy ze strony mieszkańców, nie są oni poinformowani o zachodzących zmianach i pojawiających się możliwościach, niepokojący jest też niski poziom wykształcenia, który może być barierą w rozwoju gminy i prawdopodobnie jest przyczyną małego zainteresowanie nowymi sposobami prowadzenie działalności i trwania przy tradycyjnych rozwiązaniach. Dużym niebezpieczeństwem jest, zauważalne zresztą w skali całego kraju, zjawisko odpływu ludzi młodych i przedsiębiorczych do aglomeracji miejskich. Gmina powinna stworzyć zachęty do tego, aby ludzie ci nie opuszczali wsi i na jej terenie realizowali swoje pomysły, które mogą przyczynić się do wzrostu jej konkurencyjności i atrakcyjności.

CZĘŚĆ II

STRATEGICZNE KIERUNKI ROZWOJU GMINY STOSZOWICE

1. Misja' gminy Stoszowice

Misja to ogólnie określony cel nadrzędny, który prowadzi do osiągnięcia nieokreślonego szczegółowo, pożądanego stanu przyszłości.

Misją rozwojową gminy Stoszowice jest „Zrównoważony rozwój, kreowanie ekologicznych i aktywnych produktów turystycznych, przez wyeksponowanie walorów przyrodniczych i historycznych”, a hasłem przewodnim rozwoju gminy powinna stać się doskonałość produktu turystycznego.

2. Główne priorytety strategiczne

Rozwój turystyki i ekologii jest zadaniem złożonym, sygnalizującym jedynie zasadnicze problemy, których rozwiązanie warunkuje urzeczywistnienie misji. Wypełnienie misji będzie realizowane poprzez cztery priorytety:

1. Kreowanie sprzyjających warunków dla rozwoju gospodarczego.
2. Rozwój infrastruktury społecznej, informacyjnej i technicznej na terenie gminy.
3. Ochrona krajobrazu kulturowego i przyrodniczego, kultywowanie, promowanie i zagospodarowywanie zabytków historii i kultury.
4. Rozwój aktywnej i ekologicznej turystyki i usług.

Priorytety strategiczne zamierza się osiągnąć poprzez realizację celów w następujących obszarach:

- ochrony środowiska,
- ochrony dziedzictwa kulturowego,
- aktywności gospodarczej,
- komunikacji,
- infrastruktury technicznej,
- polityki demograficznej.

3. Problematyka ochrony środowiska

Cele:

1. Należy egzekwować rzetelne opracowywanie ocen oddziaływania na środowisko nowoprojektowanych inwestycji.
2. Należy porządkować i urządzać gospodarkę ściekową na terenie całej gminy przez budowę kanalizacji ściekowej.
3. Należy prowadzić sukcesywnie kontrolę szczelności istniejących zbiorników na nieczystości płynne i likwidować zbiorniki nieszczelne.
4. Należy wprowadzać w miarę możliwości racjonalną gospodarkę odpadami (segregacja, recykling odpadów).
5. Należy dążyć do eliminowania lub minimalizowania istniejących zagrożeń środowiskowych, w tym głównie wynikających z gospodarki energetycznej, komunikacji urbanizacji i rolnictwa.

6. Należy doprowadzić do zaprzestania stosowania, na terenie wsi przeznaczonych pod rozwój funkcji rolnictwa ekologicznego oraz turystyki, pestycydów I i II grupy toksyczności.

3.1. Ochrona powietrza

Cele:

1. O ile to możliwe - dążyć do zmiany systemu grzewczego ze źródeł rozproszonych -indywidualnych na punktowe-zbiornicze. Preferuje się inwestowanie w systemy gazownicze oraz ekologiczne, a odchodzenie od systemu kotłowni węglowych i palenisk domowych.

3.2. Ochrona wód

Cele:

1. Zakazuje się lokalizacji zakładów przemysłowych uciążliwych dla środowiska.
2. Należy dążyć do wprowadzania systemów odprowadzania i jednoczesnego oczyszczania ścieków o charakterze komunalnym.
3. Planuje się ograniczenie nielegalnego zrzutu ścieków do wód i ziemi poprzez sankcje ekonomiczne, budowę oczyszczalni ścieków i kanalizacji.
4. Planuje się równomierne zaopatrzenie gminy w sieć wodociagową i kanalizacyjną.
5. Planuje się ochronę stref źródłiskowych oraz ochronę zadrzewienia brzegów i utrzymanie, w miarę możliwości, naturalnego koryta rzek i potoków.
6. Należy dążyć do ograniczania stosowania nawozów mineralnych i chemicznych środków ochrony roślin, przede wszystkim poprzez preferowanie gospodarstw stosujących proekologiczne środki i technologie produkcji rolnej, preferowanie biologicznych metod walki ze szkodnikami upraw.
7. Należy dążyć do wprowadzania racjonalnego gospodarowania zasobami wód powierzchniowych.
8. Planuje się uregulowanie gospodarki wodnej zmierzającej do ograniczenia negatywnych skutków powodzi, na terenach zalanych podczas powodzi z 1997 roku.

3.2.1. Zagrożenia powodziowe

Cele:

1. Zwiększanie zdolności retencyjnych małych zbiorników wiejskich, stawów i cieków wodnych.
2. Melioracja.
3. Zalesianie.
4. Drenowanie, które w okresach wiosennych roztopów i w czasie deszczy letnich odprowadza nadmiar wody z profilu glebowego.
5. Współpraca przy inwestycjach przeprowadzanych przez zarządców cieków wodnych

3.3. Ochrona gruntów

Cele:

1. Dostosowanie produkcji rolniczej do warunków środowiska, zasobności i produktywności gleb.
2. Planuje się neutralizację chemicznych zanieczyszczeń gleb.
3. Planuje się intensyfikację programu odkwaszania gleb i zwiększania w glebie substancji organicznej.
4. Należy również przeciwdziałać procesom obniżania wód gruntowych.

3.4. Ochrona złóż

Cele:

1. Postuluje się oszczędną i racjonalną gospodarkę złóżami, stosowanie technologii eksploatacyjnych zapobiegających ujemnym wpływom na środowisko w tym ochronę wód podziemnych.
2. Preferuje się wprowadzanie technologii bezodpadowych.
3. Należy przeciwdziałać zmianom powierzchni ziemi i prowadzić rekultywację.
4. Należy dbać o ochronę krajobrazu i poprawę już zdewastowanego w okolicach wyrobisk i kamieniołomów (głównie w Przedborowej).
5. Postuluje się ochronę przed uciążliwością związaną z hałasem i głównie transportem surowców mineralnych.

4. Ochrona dziedzictwa kulturowego

Cele:

1. Planuje się działania dążące do uporządkowania stanu własności najważniejszych obiektów i założeń zabytkowych. W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się przejmowanie obiektów na własność samorządu jako mienie komunalne(o ile rokuje to nadzieje na ich lepsze zagospodarowanie).
2. Należy dążyć do modernizacji i przekształcania zasobów kulturowych, rehabilitację obszarów zdegradowanych (np. parki podworskie) dla poprawy stanu i funkcjonowania środowiska kulturowego, w tym jakości życia mieszkańców.
3. Planuje się prowadzenie konsekwentnej polityki ochrony wartości kulturowych i krajobrazowych, celem jest zachowanie zabytkowych układów przestrzennych, historycznej zabudowy wsi. Należy dążyć do zachowania historycznego układu osadniczego i przy wprowadzaniu nowej zabudowy i inwestycji, należy preferować rozwiązania wpisujące się w ten układ lub dla niego neutralne. Należy wprowadzić rozwiązania zabezpieczające krajobraz przed powstaniem spontanicznej i chaotycznej zabudowy.
4. Przewiduje się minimalizację występujących zagrożeń istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego i czynników wywołujących te zagrożenia.
5. Preferuje się działania mające na celu efektywne łączenie celów z zakresu ochrony zabytków z rozwojem funkcji turystycznych w miejscowościach przeznaczonych pod rozwój funkcji turystycznych.
6. Planuje się wykorzystanie zabytkowych obiektów wojskowych twierdzy srebrnogórskiej na cele turystyczne typu: „żywe muzeum”, wystawy, imprezy

artystyczne, widowiskowe, turnieje rycerskie, zabawy militarne, sportowe oraz funkcje gastronomiczne i handel pamiątkarski a także obiekty noclegowe.

5. Aktywność gospodarcza

5.1. Rolnictwo

Cele:

1. Promuje się rozwój produkcji sadowniczej, warzywniczej, szkółkarskiej i leśnej.
2. Promuje się rozwój hodowli i rybołówstwa śródlądowego.
3. Preferuje się gospodarstwa duże i likwidację lub przekształcenie gospodarstw małych.
4. Dostosowanie produkcji rolniczej do warunków środowiska, zasobności i produktywności gleb.
5. Zakłada rozwój agroturystyki.
6. Zakłada się działania inicjujące i promujące tworzenie grup producenckich, które umożliwiłyby rolnikom zorganizowane i skuteczne działania.
7. Należy w miarę możliwości wspomagać dostęp do Internetu i informacji rynkowej opartej na komputerowych bazach danych, który będzie umożliwiał stały monitoring cen, środków produkcji, a także produktów i półproduktów rolnych bezpośrednio u odbiorców.
8. Zakłada się promowanie powstawania lokalnych targów i jarmarków powiązanych z darmową degustacją miejscowych produktów, dni otwartych w miejscowych przetwórnich etc. oraz promocję miejscowych gospodarstw agroturystycznych poprzez organizowanie wystaw agroturystycznych i utworzenie szkoły średniej o profilu turystyczno-rolniczym.
9. Zmierza się do promowanie rolnictwa ekologicznego i przetwórstwa zdrowej żywności oraz promowanie jej eksportu w szczególności w miejscowościach przeznaczonych pod rozwój rolnictwa ekologicznego.

5.2. Leśnictwo

Cele:

1. Promuje się wprowadzanie drzewostanu wielogatunkowego w różnym wieku.
2. Planuje się ochronę lasów łęgowych.
3. Preferuje się inicjatywy zakładania szkółek i hodowli drzew, szczególnie na terenie Parku Krajobrazowego Gór Sowich oraz terenach nowych zalesień.
4. Preferuje się różnorodność systemów ekologicznych lasów zgodnych z uwarunkowaniami siedliska.

5.3. Przedsiębiorczość

Cele:

1. Planuje się promocję ekonomiczną gminy, która pozwala zarówno przyciągać kapitał zewnętrzny, jak i przyczynia się do wzrostu atrakcyjności regionu.
2. Zakłada się dynamikę rozwoju, zwłaszcza gałęzi gospodarki związanych z obsługą turystyki, rolnictwa i handlu.
3. Zakłada się inicjowanie powstawania lub bezpośrednio kreowanie podmiotów otoczenia biznesowego, głównie w zakresie doradztwa, wspierania przedsiębiorczości oraz marketingu.

4. Zakłada się rozwój małych i średnich firm
 - opartych na obsłudze ruchu turystycznego,
 - związanych z przetwórstwem rolno-spożywczym oraz hodowlą bydła,
 - w związku z rozwojem przemysłu pamiątkarskiego.
5. Zakłada się rozwój firm o profilu remontowo-budowlanym, w związku z budową nowych obiektów bazy gastronomicznej i noclegowej oraz remontów istniejącej tkanki mieszkaniowej.
6. Zakłada się rozwój, na bazie miejscowych zasobów surowców naturalnych, zakładów rzemieślniczych specjalizujących się w kamieniarstwie.
7. Zakłada się tworzenie zakładów produkcyjnych działających w oparciu o przetwórstwo drewna – meblarstwo, drobna wytwórczość akcesoriów domowych, półprodukty dla przemysłu itp.
8. Zakłada się politykę zmniejszającą koszty prowadzenia działalności gospodarczej (w tym fiskalną).

5.4. Kultura

Cele:

1. Popiera się wszelkie formy działalności kulturalnej w istniejących ośrodkach gminnych.
2. Popiera się łączenie działalności instytucji kulturalnych z innymi działalnościami, w tym szczególnie takimi jak wypoczynek, gastronomia, handel detaliczny czy nauka.
3. Dąży się równocześnie do zwiększania liczby imprez kulturalnych, popiera się szczególnie imprezy cykliczne, na stałe wpisane w kalendarz wydarzeń w gminie; postuluje się zwiększanie liczby imprez kulturalnych zwłaszcza w okresie letnim, popiera się organizację koncertów plenerowych;
4. Preferuje się lokalizację tego typu imprez na obszarze twierdzy.
5. Dąży się do zwiększenia różnorodności imprez kulturalnych, szczególnie popiera się imprezy o charakterze plastycznym i wszelkie formy przedstawień i wystaw ulicznych.
6. Należy dążyć do lepszego wyeksponowania obiektów dziedzictwa kulturowego.

5.5. Turystyka i wypoczynek

Cele:

1. Planuje się wyposażenie całego obszaru gminy Stoszowice w System Informacji Turystycznej.
2. Należy prowadzić działania zmierzające do pełnego wykorzystania unikatowej na skalę światową atrakcji, jaką jest Twierdza Srebrnogórska oraz stare miasto w Srebrnej Górze i zabytki techniczne po kolejowe i po górnicze.
3. Należy uporządkować stare szlaki turystyczne i dostosować je do aktualnych potrzeb indywidualnego turysty pieszego i rowerowego (miejsca odpoczynku, miejsca parkingowe, mała gastronomia, urządzenia sanitarne).
4. Należy wyznaczać i urządzać przebieg nowych tras i szlaków turystycznych opartych o określony temat np. przyrodniczy, krajobrazowy, kulturowy.
5. Należy wyznaczać i urządzać przebieg nowych szlaków i tras związanych z uprawianiem sportu (wędrówki piesze, rowerowe, przejażdżki konne, biegi narciarskie), rozbudować ścieżki rowerowe w oparciu o istniejące i projektowane systemy w sąsiednich gminach i powiatach.

6. Powinno się prowadzić do wykorzystania unikatowej atrakcji, jaką jest występowanie stada muflonów na terenie lasów zlokalizowanych na terenie gminy Stoszowice, organizacja elitarnych wypraw łowieckich mających na celu fotografowanie muflonów, tak zwane „bezkrwawe łowy”.
7. Należy doprowadzić do maksymalnego wydłużenia sezonu turystycznego na okres całego roku.
8. Wykorzystanie potoków górskich jako atrakcji turystycznych po odpowiednim ich zagospodarowaniu np. urządzenie stawów rybnych i rekreacyjnych, budowa „romantycznych kół młyńskich.
9. Rozwój turystyki powinno opierać się między innymi w oparciu o zasoby akwenów wodnych istniejących i projektowanych, które mogą stanowić w podgórskim krajobrazie gminy istotną atrakcję.
10. Preferuje się funkcjonowanie specjalistycznych ośrodków rekreacyjno-sportowych.
11. Należy doprowadzić do budowy szlaków narciarskich w Górach Bardzkich i Sowich oraz budowy sztucznej nawierzchni narciarskiej wraz z pełną infrastrukturą turystyczną wokół przedsięwzięcia.
12. Planuje się budowę całorocznego wyciągu krzeselkowego na Fort Wysoka Skała, zimą wykorzystywanego do uprawiania sportów (narciarstwo, Snowboard).
13. Należy doprowadzić do wyznaczenia i przygotowania systemu parkingów śródeśnych dla turystów zmotoryzowanych i rowerowych.
14. Należy dążyć do zagospodarowywania podupadających zabytków i innych ciekawych, wolnych obiektów w ramach rozwoju funkcji turystycznych na terenach przeznaczonych pod funkcje turystyczne.

5.6. Handel detaliczny

Cele:

1. Planuje się modernizację ciągów komunikacyjnych dla pieszych w celu ułatwień dla prowadzenia handlu i usług.
2. Wykorzystać, w miarę możliwości, wszystkie partery budynków na starym mieście w Srebrnej Górze na obiekty usługowe.
3. W pobliżu tras turystycznych należy dążyć do lokalizacji sklepów oferujących towary regionalne, niezwykle i specyficzne dla historii regionu, pamiątkarskie.
4. Dopuszcza się handel uliczny prowadzony na straganach poza targowiskiem, tylko tam, gdzie jego obecność będzie tworzyć bądź wzbogacać koloryt miejsca. W szczególności dotyczy to handlu dziełami sztuki, kwiatami, artykułami regionalnymi, owocami.
5. Planuje się budowę parkingów związanych z funkcjonowaniem obiektów handlowych i usługowych.

5.7. Gastronomia

Cele:

(tu chyba potrzeba jakiegoś wstępu????)

1. Planuje się rozszerzenie oferty gastronomicznej i w związku z tym proponuje się otwieranie następujących lokali gastronomicznych:
 - restauracje o charakterze podstawowym oraz specjalistyczne np. narodowe, wegetariańskie itp.,

- kawiarnie i herbaciarnie związane z atrakcjami turystycznymi,
 - puby, winiarnie,
 - bary szybkiej obsługi,
 - bary śniadaniowe,
 - cukiernie i lodziarnie.
2. Planuje się budowę parkingów samochodowych i rowerowych związanych z funkcjonowaniem usług gastronomicznych.

5.8. Administracja

Cele:

1. Planuje się wprowadzenie usług e- Urzędu i dążenia do stałej poprawy dostępności i jakości usług publicznych.
2. W związku z założeniem intensywnego rozwoju miejscowości Srebrna Góra i dominującej funkcji usługowej planuje się przeniesienie siedziby gminy ze Stoszowic do Srebrnej Góry, ponieważ nowa lokalizacja urzędu powinna odpowiadać następującym wymogom:
 - dobre wyeksponowanie miejsca w taki sposób, aby mogło być często oglądane przez publiczność,
 - dostępność komunikacyjna,
 - prestiż miejsca i uroda otaczającego krajobrazu,
 Postuluje się wybudowanie nowoczesnego budynku urzędu na działce sąsiadującej z budynkiem Gminnego Ośrodka Kultury.

6. Komunikacja

Cele:

1. Zapewnienie spójności systemów transportowych (lokalnego, regionalnego).
2. Zmierzają do modernizacji sieci drogowej, która podniosłaby atrakcyjność i wzmocniłaby konkurencyjność gminy (funkcjonalność, parametry, standardy).
3. Należy dążyć, w miarę możliwości, do rozwoju komunikacji zbiorowej. Głównie w kierunku uaktywnienia linii kolejowej Ząbkowice Śląskie – Srebrna Góra oraz zwiększenia ilości połączeń autobusowych, zapewniających sprawną komunikację zbiorową.
4. Należy dostosować parametry dróg najbardziej obciążonych do wymogów ekologicznych (przejścia, przepusty, ogrodzenia).
5. Planuje się budowę parkingów z uwzględnieniem ochrony środowiska tak co do ich lokalizacji jak i wyposażenia. Postuluje się o wykorzystywanie walorów krajobrazowych terenów gminy i lokalizację tych parkingów (w miarę możliwości) w miejscach widokowych.

7. Infrastruktura techniczna

Cele:

1. Należy dążyć do poprawy niezawodności działania, standardu świadczonych usług w zakresie połączeń telefonicznych, internetowych, jakości wody (ujęcia własne- nie przewiduje się wykorzystania Sudeckiego Systemu Wodnego), połączeń komunikacyjnych.
2. Należy przeprowadzić modernizację technicznej infrastruktury.

3. Należy dążyć do likwidacji monopolistów danych usług, poprzez powołanie kilku mniejszych przedsiębiorstw i wywołania zjawiska konkurencyjności w realizacji usług.
4. Należy preferować szeroką współpracę międzygminną w realizacji usług przez poszczególne systemy .
5. Należy dążyć do sukcesywnego zastępowania sieci napowietrznej na rzecz kablowej doziemnej – co najmniej na obszarach zainwestowanych oraz na terenach objętych różnymi formami ochrony. Sieci przesyłowe należy prowadzić głównie wzdłuż tras komunikacyjnych lub istniejących korytarzy infrastruktury technicznej.
6. Docelowo należy uwzględnić potrzebę gazyfikacji wszystkich wsi przedgórza oraz Srebrnej Góry.
7. Konieczne jest również pełne zwodociągowanie całej gminy.
8. Planuje się rozwiązanie problemów związanych z gospodarką wodno-ściekową poprzez: sukcesywną realizację głównych zbiorczych kolektorów sanitarnych oraz oczyszczalni ścieków mechaniczno-biologicznej.
9. Priorytetowym zadaniem jest organizacja sprawnego systemu gospodarki odpadami, bezpieczne składowanie odpadów, segregacja i recykling. Docelowym punktem składowania odpadów jest wysypisko w Lipie(gm. Ziębice).
10. W strefach preferowanych dla rozwoju funkcji turystycznych oraz wchodzących w granice ochrony należy wprowadzić zakaz lokalizacji podmiotów, w wyniku działalności których mogłyby powstawać odpady niebezpieczne.

8. Polityka demograficzna

Cele:

1. Należy doprowadzić do wzrostu aktywności gospodarczej i szans zawodowych.
2. Należy dążyć do rozwoju nowych źródeł utrzymania dla ludności; (głównie turystyka, wypoczynek i usługi).
3. Skłaniać inwestorów do lokowania miejsc pracy na całym terenie gminy.
4. Umacniać i tworzyć tożsamość kulturową - stosując politykę kulturalną.
5. Należy tworzyć i wspomagać funkcjonowanie placówek zatrudniających mieszkańców z wyższym wykształceniem.

8.1. Strategiczne kierunki rozwoju dla poszczególnych miejscowości

8.1.1. Różana

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa.

Funkcja uzupełniająca: szkółkarstwo, sadownictwo, przetwórstwo.

Działania planowane:

- rozbudowa wsi na drodze przekształcenia co najmniej 10 działek rolnych w działki budowlane,
- przebudowa świetlicy wiejskiej i utworzenie przy niej centrum wolontariatu,
- budowa sieci wodociągowej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej z oczyszczalnią ścieków,
- budowa ujęć wody pitnej.

8.1.2. Grodziszczce

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa.

Funkcja przeważająca: turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowa ze wskazaniem na rozwój agroturystyki.

Funkcja uzupełniająca: leśnictwo.

Działania planowane:

- rewitalizacja kompleksu pałacowo-parkowego,
- remont świetlicy wiejskiej,
- budowa placu zabaw,
- adaptacja budynku byłej szkoły na salę gimnastyczną,
- budowa chodnika,
- budowa sieci wodociągowej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej z oczyszczalnią ścieków lub kolektorem przesyłowym,
- zagospodarowanie zbiornika przeciwpożarowego z przeznaczeniem na cele rekreacyjne,
- melioracja pól.

8.1.3. Przedborowa

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa.

Funkcja przeważająca: przemysł wydobywczy, przetwórstwo lokalnych surowców i produktów, obsługa rolnictwa.

Funkcja uzupełniająca: usługi pierwszego rzędu.

Działania planowane:

- przebudowa świetlicy wiejskiej,
- budowa placu zabaw,
- budowa pieszego ciągu komunikacyjnego pomiędzy parkiem a świetlicą,
- budowa sali gimnastycznej przy szkole podstawowej,
- termomodernizacja budynku szkoły,
- rewitalizacja kompleksu pałacowo-parkowego,
- budowa sieci wodociągowej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej z oczyszczalnią ścieków lub kolektorem przesyłowym.

8.1.4. Rudnica

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa.

Funkcja przeważająca: turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowa.

Funkcja uzupełniająca: leśnictwo, przetwórstwo drewna.

Działania planowane:

- rewitalizacja kompleksu pałacowo-parkowego,
- przebudowa świetlicy wiejskiej,
- regulacja potoku,
- rekultywacja terenu dawnego wysypiska,
- budowa chodnika,
- rozbudowa remizy OSP,

- budowa sieci wodociągowej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej z oczyszczalnią ścieków lub kolektorem przesyłowym.

8.1.5. Lutomierz

Funkcja podstawowa: rolnicza, mieszkaniowa.

Funkcja przeważająca: przemysł wydobywczy, przetwórstwo lokalnych surowców i produktów.

Funkcja uzupełniająca: szkółkarstwo, sadownictwo, leśnictwo.

Działania planowane:

- remont świetlicy wiejskiej,
- budowa placu zabaw,
- budowa placu do zawracania autobusów szkolnych w kolonii Lutomierz,
- budowa sieci wodociągowej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej z oczyszczalnią ścieków lub kolektorem przesyłowym.

8.1.6. Jemna

Funkcja dominująca: mieszkaniowa.

Funkcja przeważająca: turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowa, opieka paliatywna, ośrodki rehabilitacji.

Funkcja uzupełniająca: rolnicza, ogrodnictwo, sadownictwo i szkółkarstwo.

Działania planowane:

- rozbudowa wsi na drodze przekształcenia co najmniej 10 działek rolnych w działki budowlane,
- przebudowa świetlicy wiejskiej,
- regulacja potoku,
- budowa i modernizacja ujęć wody pitej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej z oczyszczalnią ścieków.

8.1.7. Stoszowice

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa.

Funkcja przeważająca: usługowa, obsługa rolnictwa i przetwórstwo.

Funkcja uzupełniająca: przemysł wydobywczy i przetwórczy, sadownictwo.

Działania planowane:

- rewitalizacja kompleksu pałacowo-parkowego,
- przebudowa sali gimnastycznej przy szkole podstawowej,
- termomodernizacja budynku szkoły,
- budowa chodnika,
- zagospodarowanie składowiska odpadów,
- wymiana sieci wodociągowej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej z kolektorem przesyłowym.

8.1.8. Budzów

Funkcja dominująca: rolnicza, mieszkaniowa.

Funkcja przeważająca: obsługa rolnictwa.

Funkcja uzupełniająca: usługowa.

Działania planowane:

- rewitalizacja kompleksu pałacowo-parkowego,
- budowa sali gimnastycznej przy gimnazjum,
- remont świetlicy,
- budowa placu zabaw,
- budowa chodnika,
- utworzenie kawiarenki internetowej w świetlicy i mediateki w bibliotece,
- wymiana sieci wodociągowej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej z kolektorem przesyłowym.

8.1.9. Żdanów

Funkcja dominująca: turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowa ze wskazaniem na rozwój agroturystyki.

Funkcja przeważająca: mieszkaniowa.

Funkcja uzupełniająca: rolnicza ze szczególną preferencją rolnictwa ekologicznego.

Działania planowane:

- remont świetlicy,
- budowa Campingu,
- regulacja potoku,
- sprawdzenie możliwości uzdrowiskowych i zmiana nazwy wsi,
- budowa sieci wodociągowej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej z oczyszczalnią ścieków lub kolektorem przesyłowym.

8.1.10. Mikołajów

Funkcja dominująca: turystyczno-rekreacyjno-wypoczynkowa ze wskazaniem na rozwój agroturystyki.

Funkcja przeważająca: mieszkaniowa.

Funkcja uzupełniająca: rolnicza ze szczególną preferencją rolnictwa ekologicznego.

Działania planowane:

- budowa Polskiego Centrum Świętego Mikołaja,
- tworzenie produktów związanych z symboliką Świętego Mikołaja,
- rozbudowa wsi na drodze przekształcenia co najmniej 10 działek rolnych w działki budowlane,
- budowa świetlicy wiejskiej,
- budowa ronda,
- regulacja potoku,
- budowa ujęć wody pitnej,
- budowa sieci wodociągowej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej z oczyszczalnią ścieków.

8.1.11. Srebrna Góra

Funkcja dominująca: mieszkalnictwo, usługi administracji, oświaty, zdrowia, turystyki itp.

Funkcja uzupełniająca: usługi podstawowe, rozrywka i rekreacja.

Działania planowane:

- rewitalizacja Twierdzy,
- rewitalizacja centrum miasta,
- budowa osiedla,
- utworzenie targu produktów lokalnych,
- zaadaptowanie Kościoła Ewangelickiego na cele kulturalne,
- renowacja basenu,
- budowa Campingu,
- budowa wyciągu narciarskiego,
- zagospodarowanie trasy kolejki wraz z wiaduktami na cele turystyczno-rekreacyjne,
- wykorzystanie kopalni srebra do celów turystyczno-rekreacyjnych,
- budowa hali sportowej,
- budowa szkoły dla klas 4-6,
- termomodernizacja budynku szkoły,
- budowa sali gimnastycznej przy szkole podstawowej,
- budowa i modernizacja ujęć wody pitnej,
- budowa sieci kanalizacji sanitarnej.

8.1.12. Teren Gminy

Działania planowane:

- przebudowa i modernizacja dróg gminnych, powiatowych i wojewódzkiej,
- budowa systemu informacji wizualnej,
- budowa sieci szerokopasmowej,
- stworzenie systemu informacji turystycznej,
- budowa gazociągu,
- budowa i modernizacja boisk sportowych we wszystkich wsiach na terenie gminy.

9. Przykładowe grupy turystów odwiedzających gminę Stoszowice

9.1. Interesy, zjazdy, konferencje – ludzie biznesu

Oferta skierowana do firm organizujących dla swoich pracowników różnego typu szkolenia i zjazdy, jak również dla różnego rodzaju konferencji i sympozjów. Tego rodzaju oferta zapewniłaby ciągłość sezonu turystycznego i pełne wykorzystanie bazy turystycznej. Nawet uczestnicy konferencji i zjazdów, po długotrwałych obradach, naradach i odczytach, mają ochotę na relaks, obcowanie z naturą. Szlaki Gór Sowich i Bardzkich są krótkie i o stosunkowo niskim stopniu trudności, dostępne dla turystów nawet późną jesienią i zimą. Zapewnienie różnorodności i nagromadzenie ofert na tak małym obszarze, łatwo dostępnym również środkami komunikacji miejskiej, może być atrakcyjne dla ludzi biznesu, żyjących intensywnie, pragnących przy okazji załatwienia interesów lub

dokształcania się wypocząć i skorzystać z takich atrakcji jak: jazda na nartach, rowerze, jazda konna, przejażdżka bryczką, bądź spacer po lesie.

Oczywiście uczestnicy zjazdów i sympozjów nie zawsze są przygotowani na takie możliwości, w związku z tym należy im zapewnić również dostęp do wypożyczalni sprzętu sportowego i turystycznego, profesjonalnych, specjalistycznych sklepów oferujących określony rodzaj sprzętu. Powinni mieć także zapewniony łatwy i wygodny dojazd do wymienionych ofert, adekwatny do ich stopy życiowej, a więc pożądanym byłby rozwój różnorodnych form transportu poczynając od autobusów miejskich, poprzez prywatne busy, po taxi-vany oraz wypożyczalnie samochodów, rowerów itp. Oferta musi być pełna i elastyczna. Atutem byłby również bezpośredni, szybki pociąg z Ząbkowic Śląskich do Wrocławia.

9.2. Turyści bussinesowi z rodzaju team building

Na początku lat 90-tych motywem przewodnim wyjazdu stała się ucieczka od codzienności, na początku XXI wieku mamy do czynienia z nieprzewidywaną chęcią wrażeń, przygód, niezapomnianych przeżyć. Czas urlopu stale się skraca, chęć wrażeń wprost proporcjonalnie rośnie. Wydaje się więc, że segment miłośników przygód i niezapomnianych doznań będzie znaczący na rynku turystycznym. Grupa ta wymagać będzie nie tylko zapewnienia jej ciągłych wrażeń, ale również bezpieczeństwa i doskonałej obsługi. Z pewnością niezbędną będzie również opieka psychologiczna i psychoterapeutyczna oraz ambulatoryjna. Pakiet musi oczywiście obejmować ubezpieczenie od ryzyka i na życie. Najdoskonalszymi miejscami do uprawiania tego typu turystyki zdają się być specjalne parki przetrwania i sztuczne światy przygód umożliwiające np. przeżycie jakiegoś wydarzenia historycznego.

Idealnym miejscem dla zapoczątkowania tego typu oferty wydaje się być Srebrna Góra, gdzie od niedawna funkcjonuje przy schronisku PTTK ośrodek oferujący pakiet podobnego typu. Ośrodek proponuje turystykę niekonwencjonalną, na miejscu jest sztuczna ściana wspinaczkowa, konie, kursy wspinaczkowe i kursy jazdy konnej dla dzieci i początkujących. W ramach działalności ośrodka organizowane są również: zwiedzanie z przewodnikiem podziemi fortecy, 30-metrowe zjazdy na linie z leśnego wiaduktu, przejażdżki konne z instruktorem w terenie, nauka trzymania się w siodle.

9.3. Zielone szkoły – dzieci i młodzież

Góry Sowie i Bardzkie to również dobre miejsce do organizowania zielonych szkół dla dzieci i młodzieży. Plusem jest położenie terenów leśnych i górskich w pobliżu terenów zurbanizowanych, wyposażonych w obiekty zdrowia, kultury, sportu i rekreacji. Teren Gór Sowich szczególnie atrakcyjny mógłby się stać dla szkół z terenów nizinnych i wysoko zurbanizowanych.

Szczególne potrzeby posiadają szkoły integracyjne, do których uczęszczają dzieci z różnymi upośledzeniami, nie tylko niepełnosprawne ruchowo, ale również z dysfunkcją narządów zmysłu (głuchonieme, niewidome itp.). Zielone szkoły to przecież także oferta dla szkół specjalnych.

Dodatковым atutem terenu może stać się, tworzenie ośrodków edukacji przyrodniczej. Szkoły z pewnością będą zainteresowane możliwością realizacji programu szkolnego z zakresu edukacji przyrodniczej i geograficznej w miejscach oferujących profesjonalnie przygotowane ekspozycje i pomoce dydaktyczne oraz aktywny pobyt i pracę z uczniami w terenie np. na różnych ścieżkach tematycznych,

przyrodniczych. Ośrodki przy współpracy z nadleśnictwem w Bardzie powinny przygotowywać również scenariusze lekcji, zadania dla uczniów.

Ośrodki przeznaczone dla szkół powinny również proponować ciekawe dla dzieci i młodzieży atrakcje typu, ścieżka w koronach drzew, poprowadzona za pomocą wysokiej konstrukcji, możliwość wykonania prac przy zagospodarowaniu lasu, budowy budek lęgowych dla ptaków, itp.

9.4. Turyści sentymentalni – obywatele Niemiec

Następną grupą klientów mogą stanowić obywatele Niemiec przyjeżdżający w ten rejon z powodów sentymentalnych, związani z jakiegoś powodu z okolicą. Oczywiście będą to przede wszystkim ludzie w podeszłym wieku, ale ofertę można skierować także do ich rodzin, młodszego pokolenia, które z pewnością zechce poznać okolice w jakiej żyli ich dziadkowie i rodzice. Korzystny jest fakt istnienia w stosunkowo niewielkiej odległości Krzyżowej – siedziby fundacji dla Porozumienia Europejskiego, której najważniejszym zadaniem jest dialog między Polakami a Niemcami. Obecnie jest to znakomicie wyposażony ośrodek dla młodzieży z Polski i Niemiec. Argument stanowi także obecność na danym terenie wspomnianej już wcześniej Mekki turystów zza Odry, Kościele Pokoju w Świdnicy.

Należy jednak pamiętać, że standardy oferowane w pakiecie usług turystycznych muszą odpowiadać standardom do jakich przywykli klienci pochodzący z Europy zachodniej. Dodatkową atrakcją pakietu dla turystów „sentymentalnych” mogła by być wycieczka i zwiedzanie stolicy Dolnego Śląska - Wrocławia. Ważnym elementem może stać się oferta dotycząca, przede wszystkim rekonwalescencji, ale może również leczenia np. ośrodki likwidujące nerwice i uzależnienia nabyte na skutek stresującej pracy, odnowa biologiczna itp.

9.5. Przyjazdy urlopowe i weekendowe - mieszkańcy Wrocławia

Należy przyjąć, że najliczniejszą grupą klientów będzie ludność z Wrocławia przyjeżdżająca co najwyżej na wypoczynek kilkudniowy, nastawiony na intensywne korzystanie z zagospodarowania turystycznego. Ludzie ci przyjeżdżając na dwa do trzech dni nie zechcą tracić czasu na dojazdy, poszukiwania bazy turystycznej i dodatkowych atrakcji. Grupa ta musi mieć łatwy dostęp do profesjonalnej informacji turystycznej, nie tylko na miejscu, ale również w swoim miejscu zamieszkania. Powinny być to nie tylko foldery i informatory, ale przede wszystkim informacja docierająca poprzez nowoczesne nośniki informacji pozwalające na bieżącą aktualizację danych.

Ważnym elementem pakietu może stać się opieka nad dziećmi przyjeżdżających turystów. Szczególnie młode małżeństwa przyjeżdżające z dziećmi chcą choć część czasu spędzić bez swoich potomków, z pewnością skorzystają z profesjonalnej opieki nad dziećmi. Doskonałą propozycją może być baza danych opiekunów dla dzieci, jak również program imprez i zajęć dla dzieci w różnym wieku. Wskazane jest również stworzenie bazy danych instruktorów, przewodników, tłumaczy etc. Dla tej grupy ważne staje się również zorganizowanie sieci punktów opieki ambulatoryjnej, gdzie wykwalifikowana pielęgniarka mogłaby udzielić pomocy jak również, w razie potrzeby, wezwać współpracującego z nią lekarza.

Nie należy zapominać o zapewnieniu turystom rozrywki w godzinach wieczornych i nocnych. Powstanie klubów, dyskotek, restauracji z zapomnianymi dansingami może przyczynić się do podniesienia walorów okolicy.

Należy pamiętać, że mieszkańcy Wrocławia to ludzie w różnym wieku i zróżnicowanych dochodach, jednak dla wszystkich tych grup atrakcyjne jest położenie aktywizowanego obszaru i priorytetem jest zapewnienie tej grupie łatwego dostępu i rzetelnej informacji turystycznej, umożliwiającej przyjazd „w ostatniej chwili”.

9.6. Turyści korzystający z agroturystyki

Specjalną, atrakcyjną ofertą dla aglomeracji wrocławskiej stać się może agroturystyka. Według badań Europejskiego Centrum Turystyki z Luksemburga z 1990 roku, wśród 9 podstawowych typów wypoczynku, wypoczynek na wsi uplasował się na czwartym miejscu, skupiając około 10% wszystkich turystów¹.

Ostatnio turystyka stała się wysoko skomercjalizowanym ruchem, który najczęściej oferuje usługi drogie, wysoko komfortowe, co ogranicza korzystanie z tej oferty nawet średnio zamożnej ludności. Dużo ludzi odstręcza także bierny charakter takiego odpoczynku, który zwykle odbywa się z wykorzystaniem programów szybkiego zwiedzania. Turystyka taka jak agroturystyka, będąca jedną z form turystyki alternatywnej, daje możliwość, tak potrzebną ludziom, kontaktu z przyrodą i służy znakomicie regeneracji sił fizycznych i psychicznych. Zjawiskiem powszechnym stała się masowa ucieczka z miast w czasie wolnym od pracy, ludzie poszukują bliższego kontaktu z przyrodą, wykazują również chęć poznania odmiennych środowisk ludzkich, ich stylu życia, ciekawego dziedzictwa. Kilkudniowy pobyt na wsi zapewni przestrzeń, swobodę, czyste powietrze, czystą wodę, zieleń, kwiaty, zapachy, dziedzictwo kultury i historii. Pozwala również na uprawianie sportów, zbieranie runa leśnego, fotografowanie przyrody. Dla ludzi z dużych miast takich jak Wrocław już to jest wystarczającą atrakcją, dodatkowymi może stać się udział w domowej produkcji żywności, nauka przyrządzania potraw regionalnych lub bardziej wyrafinowane jak wyścigi zaprzęgów konnych, kuligi itp.

9.7. Posiadacze „drugich domów”

Ciekawą grupą może okazać się grupa ludzi posiadająca własne domy letniskowe lub zamierzająca je w najbliższym czasie nabyć. Już w chwili obecnej duża część działek w Mikołajowie, Grodziszczu, Rudnicy została zakupiona przez dobrze sytuowanych ludzi na stałe mieszkających we Wrocławiu. Ich działalność na terenie wyżej wymienionych miejscowości została natychmiast zauważona. Prowadzone remonty, przebudowy, adaptacje, prace w ogrodach, oczyszczanie stawów i budowa nowych pociągnęły za sobą widoczne zmiany w nastawieniu tutejszych mieszkańców. Nagle sporo domów uzyskało nowe elewacje, okna, ogródki przydomowe zyskały nareszcie charakter dekoracyjny. Porządek w zagrodzie i dbałość o swoje otoczenie staje się tu standardem. Ludność miejscowa wykorzystuje pomysły przyjezdnych. Przyjezdni kreują również aktualną modę i trendy w zagospodarowaniu terenu, co jak dotychczas ma wyraz pozytywny.

¹ Jansen-Verbeke M. *Znaczenie turystyki na terenach wiejskich w Europie*, (w:), „Problemy Turystyki”, nr2, str.36-48.1990

Ludzie posiadający drugie domy w okolicy, będą również korzystać z zagospodarowania turystycznego, bogata oferta imprez kulturalnych, turystycznych oraz zainwestowanie turystyczne w sąsiedztwie mogą przyczynić się do podjęcia decyzji o kupnie domu lub działki właśnie tu, a nie gdzie indziej. Pomimo, że ludzie tacy kierują się przy zakupie parceli raczej ucieczką od miasta i jego atrakcji, to można liczyć na to że nie zrezygnują całkiem z cywilizacji, a życie na wsi chętnie urozmaicą od czasu do czasu krótkim pobylem w cywilizacji.

9.8. Turyści uprawiający turystykę pieszą

Turyści wędrujący po Sudetach lub Górach Sowich, dla których są one jedynie kolejnym etapem podróży, dłuższym lub krótszym, są także potencjalnymi klientami pozostałych ofert. Zależy nam, aby zatrzymali się tu na dłużej, a następnym razem przyjechali specjalnie tutaj.

Wędrującemu po górach turyście potrzebne są przede wszystkim dobrze oznakowane szlaki, atrakcyjne widokowo z atrakcjami krajobrazowymi i architektonicznymi. Niezbędne są również wiaty i inne formy zagospodarowania umożliwiające odpoczynek. Trzeba również zadbać o nienagannie oznakowane rozdroża i rzetelnie opisany czas przejścia poszczególnych odcinków.

Mile widziane przez turystów są na trasie marszruty obiekty gastronomiczne, oferujące smaczne i tanie posiłki w schroniskach, bądź, jak bywało niegdyś, w bufetach znajdujących się na wieżach widokowych. Turyści długodystansowi, uczestniczący w rajdach kilkudniowych, byłiby również zainteresowani oddzielnym, sprawnym przewozem ich bagażu do następnego miejsca noclegu. Zapewnić należy im również nocleg, przede wszystkim w jego najtańszych formach, schroniskach. Atrakcją mogą stanowić stodoły noclegowe, bardzo prymitywne schroniska wyposażone w łóżka i toalety. Dla turysty pieszego ważne aby stanowiły one zintegrowany organizm, powiązany z systemem informacji i rezerwacji. Ważny jest także system komunikacji, który byłby integralnie związany z systemem szlaków pieszych. Informacja turystyczna, sprzedaż map, przewodników, pamiątek musi odbywać w miejscach dogodnych dla górskich turystów, czyli w miejscach „wyjścia” i na rozdrożach. Mogą działać przy punktach gastronomicznych itp.

9.9. Turyści uprawiający turystykę rowerową

W obecnej chwili brakuje oznakowanych, dobrze przygotowanych ścieżek rowerowych i to zarówno w części przedgórskiej jak i na terenie samych gór. System ścieżek dostępnych z Wrocławia obejmuje, na południe od niego, jedynie rejon Masywu Ślęży. Istnieje kilka ścieżek, jest ich jednak zdecydowanie zbyt mało.

Turyści rowerowi zmuszeni są niekiedy pokonywać pewne odcinki inną niż rowerowa komunikacją. Są to bądź własne samochody, bądź komunikacja zbiorowa, niestety nie przystosowana do przewozu tego typu sprzętu. Należy zatem zadbać o zorganizowanie sprawnej, zintegrowanej komunikacji zbiorowej umożliwiającej w wygodny sposób przewóz bagażu i rowerów. Zaś dla turystów podróżujących własnymi samochodami, zorganizowanie systemu parkingów i tras umożliwiających powrót w to samo miejsce inną trasą. Ważne jest również zapewnienie podstawowego serwisu i pomocy na szlaku na zasadzie „pomocy drogowej”. Interesująca byłaby także oferta umożliwiająca osobny przewóz bagażu

do następnego miejsca postoju lub noclegu. Podobnie jak w poprzedniej typologii, niezbędne są różne formy noclegu i bazy gastronomicznej, zorganizowanej przy szlakach rowerowych.

9.10. Osoby niepełnosprawne

W Unii Europejskiej i Stanach Zjednoczonych osoby niepełnosprawne postrzegane są jako istotny segment rynku turystycznego, wymagający pewnych działań dostosowawczych, ale dysponujący dużą siłą nabywczą. W Polsce uczestnictwo osób niepełnosprawnych w turystyce jest więcej niż skromne i drastycznie odbiega od poziomu szacowanego dla populacji ogółu ludności Polski.

Ułatwienie podróży i korzystania z bazy turystycznej dla większej części osób niepełnosprawnych jest stosunkowo łatwe, wymaga raczej dobrej woli i życzliwości, lepszej znajomości specyficznych potrzeb, lepszej organizacji i dokładnego informowania o rodzaju i zakresie świadczonych usług. Jednak bariery architektoniczne i urbanistyczne są główną przeszkodą stojącą na drodze do pełnego korzystania przez te osoby z turystyki. Problemem są też bariery ekonomiczne i organizacyjne: brak dostępu do tańszych form wypoczynku, brak odpowiednich ofert ze strony biur podróży, niedostateczna informacja i brak pomocy w trakcie podróży.

Aby wykorzystać ten segment rynku należało by skłonić nie tylko hotelarzy, ale także biura podróży, firmy transportowe działające na rzecz turystyki, dysponentów atrakcji turystycznych czy restauratorów do kilku podstawowych działań:

- analizy szczegółowych potrzeb zgłaszanych przez niepełnosprawnych turystów, z uwzględnieniem osób o różnych dysfunkcjach fizycznych i psychicznych,
- zapewnienia szczegółowej informacji o stopniu dostępności obiektu czy usługi oraz usługach towarzyszących,
- szkolenia dla personelu w zakresie potrzeb niepełnosprawnych, sposobów i możliwości ich zaspokojenia, wrażliwości i kultury kontaktu,
- przygotowanie takiej oferty turystycznej, która byłaby finansowo dostępna dla mniej zamożnych klientów,
- rozważenie możliwości dostosowania obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych,
- rozważenie możliwości poszerzenia zakresu usług świadczonych w niektórych obiektach o usługi rehabilitacyjno – wypoczynkowe².

Oferta może być identyczna do oferty innych segmentów, z tym że przystosowana do potrzeb ludzi o różnych dysfunkcjach organizmu. Ofertą specjalną powinny stać się tworzone przy niektórych obiektach turystycznych ośrodki rehabilitacyjne, zapewniające profesjonalną pomoc wykorzystując również istniejące w okolicy stajnie końskie, organizujące niekonwencjonalne terapie jak terapia wśród drzew, zapachami, poprzez pracę artystyczną w plenerze i specjalnych pracowniach i galeriach. Przy wszystkich typach inwestycji należy zwrócić szczególną uwagę na potrzeby ludzi o różnych dysfunkcjach, aby nie trzeba było budować specjalnych pakietów dla niepełnosprawnych, a mogli oni korzystać z tych samych ofert, co ludzie o całkowitej sprawności. Oferty wszystkich pakietów, oczywiście w miarę możliwości, powinny być dostępne każdemu, tak aby na marginesie, jako przykry incydent, pojawiały się pakiety bez możliwości obsługi niepełnosprawnych.

²

9.11. Poszukiwacze skarbów

Grupa, coraz liczniejsza w Polsce i na świecie, posiadająca swoje czasopisma i informatory, a nawet programy i audycje radiowe. Ogromnym polem do popisów dla poszukiwaczy skarbów daje cały system podziemi twierdzy, istnieje również wiele ruin zamków, dworów i grodzisk będących potencjalnymi „skarbcami”.

Podstawą oferty powinno się stać umożliwienie legalnych prac poszukiwawczych we współpracy z profesjonalnymi poszukiwaczami, jakimi są archeologowie. „Poszukiwacze” niejednokrotnie niszczą bezpowrotnie, najczęściej nieświadomie, bezcenne dla nauki i kultury znaleziska. Należy im zapewnić legalną formę działania, organizując kursy i szkolenia prowadzone przez pracowników naukowych wydziału archeologii, saperów, ratowników górskich, udzielając fachowej pomocy w trakcie wypraw.

Często dochodzi również do wypadków podczas akcji poszukiwawczych, niezbędna jest więc, oprócz przeszkolenia, opieka wykwalifikowanych ratowników górskich. „Poszukiwacze” potrzebują także możliwości podzielenia się swoimi doświadczeniami, sukcesami, z pewnością będą zainteresowani specjalnymi zlotami, konferencjami itp. Ważna jest również możliwość wypożyczenia sprzętu, organizacja dojazdu, uzyskanie odpowiednich pozwoleń i legalizacja przedsięwzięcia, mającego na celu poszukiwanie skarbów. Czyli kompleksowa obsługa nie tylko turystyczna, ale również ze strony towarzystw ubezpieczeniowych i biur prawnych.

10. Skutki rozwoju turystyki

W związku z rozwojem turystyki można liczyć się z negatywnymi skutkami dla środowiska. Ruch turystyczny na terenie Parku Krajobrazowego może przynieść nieodwracalne skutki, dlatego należy zgodnie z obowiązującym trendem, poświęcić dużo uwagi zagadnieniu ochrony środowiska naturalnego. W związku z tym nieunikniony jest wzrost kosztów utrzymania i restytucji zieleni, aby utrzymać równowagę przyrodniczą i zapobiec jej degradacji.

Rozwój turystyki wiąże się z nieuniknionym przekształceniem środowiska, zagospodarowaniem ośrodków, budową obiektów turystycznych i uzbrajaniem terenu, jak i właściwym procesem wypoczynku.

Na etapie inwestycyjnym zaburzenia i zniszczenia środowiska związane są z przystosowaniem terenu dla potrzeb wypoczynku. Powstają one w wyniku np.:

- wycinania roślinności,
- zabudowy terenu,
- utwardzania tras komunikacyjnych,
- prowadzenia wykopów,
- niwelacji terenu,
- nawiezienia materiału mineralnego i organicznego,
- regulacji wód opadowych.

W okresie użytkowania rekreacyjnego zasadniczy wpływ ma pobyt w ośrodkach turystycznych względnie stałej liczby osób i poruszanie się ich po całym terenie. Podstawowe skutki to:

- zwiększone zapotrzebowanie na wodę,
- zwiększone odprowadzanie ścieków,
- zaśmiecanie terenów użytkowanych rekreacyjnie,
- tworzenie nowych wysypisk odpadów stałych,

- zapylenie i zadymienie,
- wzrost natężenia hałasu,
- niszczenie runa leśnego,
- wydeptywanie roślinności.

Rozwój turystyki zapewni jednak wzrost zamożności społeczności lokalnej. Przyniesie wymierne korzyści w postaci powiększonych wpływów budżetowych samorządu gminnego, wynikających z np. udziału w podatku dochodowym od osób prawnych i od osób fizycznych. Zwiększone dochody budżetowe gminy pozwolą na budowę i remonty mieszkań komunalnych, prowadzenie innych inwestycji np. budowa i modernizacja szkół, dróg, co poprawi z pewnością stan wszystkich miejscowości w regionie. Przyczyni się również do poprawy jakości życia. Powstałe zagospodarowanie turystyczne, sportowe, rekreacyjne oraz jemu towarzyszące będzie dostępne również mieszkańcom regionu, a co za tym idzie umożliwi im wychowanie zdrowego, wysportowanego młodego pokolenia. Zagospodarowanie tego typu pewnością przyczyni się do spadku przestępczości wśród młodzieży ze względu na możliwość ciekawszego spędzania czasu niż bójki, pijaństwo, kradzieże. Poprawa stopy życiowej mieszkańców będzie miała także wpływ na sytuację demograficzną. Spadek bezrobocia i stałe dochody zapewnią młodym ludziom lepszy start życiowy i łatwiej podejmą oni decyzję o wychowaniu dziecka.

Rozwój turystyki na terenach wiejskich ponadto pozwoli na podniesienie zamożności rolników. Pobudzi to zdecydowanie rozwój nowych form gospodarowania, np. rolnictwo ekologiczne, hodowla koni itp. To również ożywienie handlu, rozrywki, gastronomii, telekomunikacji i produkcji. Rozwój turystyki pozwoli również na rozwój cywilizacyjny tutejszych wsi, nie tylko poprzez zainwestowanie w infrastrukturę turystyczną, ale i kontakt z wypoczywającymi. Dodatkowo rozwój turystyki alternatywnej typu agroturystyka jest w stanie przyczynić się do poprawy stanu środowiska, łączy bowiem aspekty ekologiczne i ekonomiczne. Skutki będą odczuwalne jednak nie tylko na terenie objętym strategią, lecz również poza nim. Rozwój turystyki na nowych terenach jest w stanie bowiem odciążać w pewien sposób masowo odwiedzane przez turystów i degradowane tereny o unikatowych walorach i wartościach środowiskowych (np. Masyw Ślęży). To również korzyść dla mieszkańców aglomeracji wrocławskiej - komfortowy, tani i co najważniejsze zdrowy wypoczynek.

11. Założenia wdrażania strategii rozwoju gminy Stoszowice

11.1. Wstęp

Strategia... jest wieloletnim dokumentem programowym, który zawiera ocenę początkową sytuacji społeczno-ekonomiczno-środowiskowej, określa słabe i mocne strony, szanse i zagrożenia, wskazuje wizje, priorytety, cele, kierunki rozwoju. Jest to więc dokument, który powinien być podstawą prowadzenia właściwej polityki przez poszczególne podmioty działających na scenie lokalnej, a w szczególności przez władze publiczne.

Zadania zawarte w *Strategii...* służą realizacji określonych celów strategicznych. Cele strategiczne, wraz z zadaniami, stanowią podstawę do sformułowania programów rozwojowych czyli działań i przedsięwzięć, ze wskazaniem podmiotów odpowiedzialnych za ich realizację, niezbędnych nakładów rzeczowych i finansowych, możliwych do uruchomienia źródeł finansowania, harmonogramu realizacji, a także zakładanych efektów.

Realizacja poszczególnych zadań ma złożyć się na osiągnięcie poszczególnych celów strategicznych, tak aby na końcu tej drogi zrealizowany został cel nadrzędny, czyli misja, a więc osiągnięcie zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczo-środowiskowego.

11.2. Organizacja wdrażania strategii rozwoju

Podstawą skutecznego wdrażania *Strategii...* jest reagowanie na ujawniające się różnice między jej założeniami, a rzeczywistością. W związku z czym *Strategia...* jest dokumentem otwartym, umożliwiającym wprowadzenie zapisów wynikających ze zmieniających się warunków. Oznacza to, iż nie jest to dokument dany raz na zawsze, ale wraz z upływem czasu będzie wymagał uaktualnienia i adaptacji do zmieniających się warunków.

Odpowiedzialność za realizację zapisów zawartych w *Strategii...* spoczywa na samorządzie gminnym, który przyjął *Strategię...* Uchwałą Rady Gminy. Rada Gminy sprawuje także nadzór nad realizacją *Strategii...*, a wszelkie zmiany muszą być zatwierdzane Uchwałą Rady Gminy.

Cele strategii będą realizowane poprzez Lokalny Plan Rozwoju, który zawiera:

- krótkoterminowy plan rozwoju (lata 2004-2006),
- długoterminowy plan rozwoju (lata 2004-2013).

Lista projektów zawarta w planie długoterminowym aktualizowana będzie co 3 lata. Efektywniejsze wdrażanie założeń strategii możliwe jest dzięki silnej współpracy władzy samorządowej z prywatnymi firmami usługowo-handlowo-produkcyjnymi czy z organizacjami pozarządowymi, które są silnie zaangażowane w rozwój społeczno-ekonomiczny gminy.

11.3. Ocena postępów realizacji strategii

Monitorowanie wdrażania Strategii rozwoju Gminy Stoszowice jest podstawowym warunkiem realizacji celów określonych w tym dokumencie. Monitoring ten służyć ma kontroli postępu realizacji polityk i programów, weryfikacji osiągniętych rezultatów i porównywaniu ich zgodności z celami strategicznymi. Istotnym działaniem będzie również ocena sytuacji zewnętrznej i ocena założeń, które mogą się dezaktualizować w związku ze zmianami sytuacji miasta, regionu i kraju i będzie wymagała uaktualnienia i adaptacji do zmieniających się warunków.

Każdego roku Wójt składać będzie Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji zadań strategicznych poprzez zobrazowanie właściwych wskaźników, mierzalnych i niemierzalnych, dostępnych w statystyce publicznej lub w wewnętrznym systemie sprawozdawczości Urzędu Gminy.

Spis rysunków

Rysunek 1. <i>Powiat ząbkowicki</i> Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice.....	6
Rysunek 2. <i>Położenie gminy Stoszowice</i> Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Stoszowice.....	7

Spis wykresów

Wykres 1. <i>Struktura dochodów gminy Stoszowice w 2003r.</i> Opracowanie własne.....	22
Wykres 2. <i>Dochody do opodatkowania w gminie w 2003r.</i> Opracowanie własne.....	22
Wykres 3. <i>Struktura gruntów rolniczych w gminie</i> Opracowanie własne.....	23
Wykres 4. <i>Struktura użytków w gminie wg klas bonitacji gleby</i> Opracowanie własne.....	23
Wykres 5. <i>Ziemia rolna w gospodarstwach w gminie w 2003r.</i> Opracowanie własne.....	24
Wykres 6. <i>Udział gospodarstw rolnych określonej wielkości w ilości gospodarstw rolnych ogółem w gminie w 2003r.</i> Opracowanie własne.....	24
Wykres 7. <i>Użytkowanie ziemi rolnej w gminie w 2003r.</i> Opracowanie własne.....	25

Spis tabel

Tabela 1. <i>Zabytki gminy Stoszowice</i> Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stoszowice.....	11
Tabela 2. <i>Powierzchnia i liczba mieszkańców w miejscowościach gminy Stoszowice</i> Opracowanie własne.....	15
Tabela 3. <i>Struktura podmiotów gospodarczych prowadzących działalność pozarolniczą, zarejestrowanych w urzędowym rejestrze podmiotów gospodarczych</i> Opracowanie własne.....	20
Tabela 4. <i>Dochody dla gminy z rolnictwa</i>	

Opracowanie własne.....	21
Tabela 5. Dochodowość gospodarstw rolnych na terenie gminy	
Opracowanie własne.....	21
Tabela 6. Dochody dla gminy z działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby fizyczne	
Opracowanie własne.....	21
Tabela 7. Dochody dla gminy z działalności gospodarczej prowadzonej przez osoby prawne	
Opracowanie własne.....	22
Tabela 8. Poziom wykształcenia w grupie wiekowej powyżej 13 lat	
Opracowanie własne.....	28
Tabela 9. Poziom wykształcenia w grupie wiekowej 20 – 29 lat	
Opracowanie własne.....	28
Tabela 10. Struktura wiekowa	
Opracowanie własne.....	28
Tabela 11. Liczba mieszkańców w gminie	
Opracowanie własne.....	28
Tabela 12. Liczba zameldowań, wymeldowań, narodzin i zgonów w gminie	
Opracowanie własne.....	29
Tabela 13. Wyposażenie mieszkań w instalacje w 2002r.	
Opracowanie własne.....	29

Źródła

1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Stoszowice
2. Dane GUS ze spisu powszechnego 2002
3. Informacje własne gminy